

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: Hariduskorraldus

Mart Ilves

KIVA PROGRAMMI RAKENDUSTRUUDUSE HINDAMINE EESTI KOOLIDES NING
ALUSTAVATE JA EDASIJÕUDNUD KIVA PROGRAMMIS OSALENUD KOOLIDE
TULEMUSTE VÕRDLUS

Magistritöö

Juhendaja: Kristiina Treial

Tartu 2018

Resümees

Käesolev töö annab ülevaate KiVa kiusamisvastase programmi rakendustruuduse hinnangute kohta Eesti koolides. Kuna sekkumisprogrammide töö tõhustamiseks on tarvis uurida rakendustruudust ja Eestis pole varasemalt KiVa programmi rakendustruudust hinnatud, siis puudub ülevaade, millisel määral ja kui täpselt programmi juhendmaterjalide järgi praktikas rakendatakse. Töö raames küsitleti Eesti KiVa koolide personali (n=172), mis jagunes omakorda KiVa õpetajateks, tiimiliikmeteks ja mitte-KiVa klassijuhatajateks.

Personaliküsitlus viidi läbi 2017 aasta kevadel KiVa programmi komponentide rakenduse mahtu uurivaid küsimusi sisaldava elektroonilise ankeedi abil. Personaliküsitluse põhjalikumaks analüüsimiseks on tulemusi kõrvutatud ka SA Kiusamisvaba Kooli käest saadud õpilasküsitluse (n=6400) tulemustega. Välja on toodud nii üldised rakendustruuduse näitajad kui ka alustavate ja edasijõudnud koolide ja vastajagruppide võrdlused. Enamus KiVa komponente viidi läbi suhteliselt kõrge või väga kõrge rakendusmääraga. Üldiselt täitsid alustavad KiVa koolid programmi ettekirjutusi suuremas mahus kui edasijõudnud koolid, kuid leidis ka üksikuid erandeid.

Abstract

This research provides an overview of implementation fidelity of the KiVa anti-bullying intervention program in Estonian schools. It is vital to research implementation fidelity to make intervention programs more efficient. Implementation fidelity research has not been conducted for KiVa program in Estonia before, so there is no overview to which KiVa components and to what extent are being used in practice in accordance to manuals. A research was conducted with Estonian KiVa schools' personnel (n=172) which was divided into different roles: KiVa teachers, team members and non-KiVa teachers. The implementation fidelity survey was conducted in the spring of 2017 using an electronic survey. To enhance the analysis of personnel survey, the author compared the results with student survey results (n=6400) received from SA Kiusamisvaba Kool. This study presents general results of implementation fidelity and also the comparison of implementation fidelity between schools implementing KiVa program for the first-year and schools which have been its participants for several years. Most of the KiVa components were delivered with rather high or high implementation fidelity. Generally the first-year KiVa schools showed higher implementation fidelity in most components.

Sisukord

Sissejuhatus	5
Koolikiusamine ja selle mõju	5
Koolides kiusamise vähendamisele suunatud sekkumisprogrammid.....	6
KiVa programm	7
KiVa programmi efektiivsus kiusamise vähendamisel	8
Rakendustruuduse hindamine sekkumisprogrammides.....	9
KiVa programmi rakendustruuduse uurimine	11
Käesoleva töö eesmärk	12
Metoodika.....	13
Valim	14
Andmekogumismeetod	15
Protseduur	17
Andmeanalüüs	18
Tulemused	20
KiVa rakendusmäärad vastajagruppide lõikes	20
KiVa tiimiliikmete hinnangud rakendustruudusele	21
KiVa õpetajate hinnangud rakendustruudusele	23
KiVa tiimiliikmete ja õpetajate rakendustruuduse hinnangute võrdlus.....	23
KiVa õpetajate rakendustruuduse hinnangud KiVa tundide läbiviimisel.....	24
Mitte-KiVa klassijuhatajate hinnangud rakendustruudusele.....	25
Õpilaste hinnangud rakendustruudusele	25
KiVa programmi alustavate ja edasijõudnud koolide rakendusmäärade hinnangute võrdlus	26
Alustavate ja edasijõudnud KiVa koolide tiimiliikmete rakendustruuduse hinnangute võrdlus	26
Alustavate ja edasijõudnud KiVa koolide õpetajate hinnangute võrdlus rakendustruudusele	28
Mitte-KiVa Klassijuhatajate ning KiVa õpetajate hinnangute võrdlus rakendustruudusele	31
Arutelu.....	32
KiVa programmis osalenud vastajagruppide rakendusmäärad.....	32
KiVa tiimiliikmete hinnangud rakendustruudusele	34
Sarnasused tiimiliikmete ja teiste vastajagruppide hinnangute vahel	35
Erinevused tiimiliikmete ja õpetajate hinnangute vahel.....	35
KiVa õpetajate hinnangud rakendustruudusele	37
Erinevused alustavate ja edasijõudnud KiVa koolide vahel.....	38

Alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa tiimiliikmete hinnangute võrdlus rakendustruudusele	38
Alustavate ja edasijõudnud koolide õpetajate hinnangute võrdlus rakendustruudusele.....	40
Uurimuse olulisus ja praktiline väärtus	42
Uurimuse piirangud ja soovitused edasiseks tööks	42
Tänuõnad.....	43
Autorsuse kinnitus	43
Lisad	50
Lisa 1. Ankeedid.....	50
Üldandmed.....	51
Küsimustik õpetajatele, kes on viinud läbi tunde I mooduli õpetaja käsiraamatu järgi....	51
Küsimustik õpetajatele, kes on viinud läbi tunde II mooduli õpetaja käsiraamatu järgi. .	53
Küsimustik KiVa tiimi eest vastutavatele isikutele või tiimi liikmetele.....	55
Küsimustik klassijuhatajatele, kes ei ole sel õppeaastal KiVa tunde oma klassis teinud.	60
Lisa 2. Juhend	62
Lisa 3. Rakendustruuduse määrad koolide kaupa	63
Lisa 4. Õpilaste ankeedi küsimused.	65

Sissejuhatus

UNESCO poolt läbi viidud ülemaailmses uuringus leiti, et igal aastal kogeb maailmas 246 miljonit koolis käivat last ja noorukit mõnes vormis vägivalda või kiusamist (United Nations Educational..., 2017), ehk koolikiusamine on probleemiks paljude laste seas üle maailma. Veel leiti, et erinevates riikides on kiusamist kogunud 10-65% lastest.

Eestis 2015. aastal läbi viidud uuringus leiti, et 12 kuu jooksul oli kiusamise ohvriks langenud 19% 5.-9. klasside õpilastest (Mark, Sisask, Vaikma, Värnik ja Värnik, 2015). Kiusamine võib tekitada kahju ning soodustada hälbivat käitumist ka kiusajale nagu näiteks kriminaalsus ja antisotsiaalne käitumine (Olweus, 2013).

Kiusamise vähendamiseks on loodud mitmeid erinevaid sekkumisprogramme. Eestis rakendatakse küll mitmeid selliseid programme, kuid ainuke tõenduspõhine kiusamisvastane sekkumisprogramm on 2006. aastal Soomes loodud ja 2013. aastal Eestis esmakordselt rakendatud KiVa programm, mida haldab organisatsioon SA Kiusamisvaba Kool (Kiva programm..., s.a, Kool kiusamisest vabaks, s.a.). Kalafat, Illback ja Sanders (2007) leiavad, et uurijad peaksid uurima sekkumisprogrammide rakenduse kvaliteeti ja rakendustäpsust. Tõenduspõhiste programmide puhul on oodatavate tulemuste saavutamiseks kriitilise tähtsusega programmis sisalduvate tegevuste kasutamine ehk rakendustruudus (*implementation fidelity*). Rakendustruudus tähendab, et millisel määral ja kui täpselt täidavad sekkumisprogrammis osalejad oma tegevuses programmi koostajate juhendeid ning ettekirjutusi (Byrnes, Miller, Aalborg, Plasencia & Keagy, 2010; Carroll et al, 2007).

Käesolevas töös on arutletud koolikiusamise ja selle mõju üle, nimetatud on Eestis 2018 a. seisuga kasutusel olevad kiusamisvastased sekkumisprogrammid ning eeskätt on avatud KiVa programmiga seonduvat. Lahti on seletatud rakendustruuduse hindamine ning sellega seonduv. Teooriale järgneb empiirilise uurimuse kirjeldus. Tulemused ja arutelu esitatud uurimisküsimuste kaupa.

Koolikiusamine ja selle mõju

Koolikiusamist on defineeritud kui soovimatut, agressiivset käitumist kooliealiste laste seas, mis hõlmab endas tasakaalust väljas olevaid võimusuhteid, kus agressiivne käitumine on korduv või omab potentsiaali olla korduv (United Nations Educational..., 2017). English Oxfordi sõnaraamatu (2017) järgi on kiusaja defineeritud kui isik, kes kasutab jõudu ja mõjuvõimu, et kahjustada või mõjutada endast nõrgemaid. Olweus (2013) kirjeldab, et

inimene on kiusatav siis, kui ta on korduvalt ja pikema perioodi jooksul kannatanud kellegi teise poolt rakendatud negatiivse käitumise all ning tal on raskusi enda kaitsmisel.

Mark jt (2015) leidsid oma uuringus, et Eestis õppivad 5.-9. klasside õpilased peavad kiusamiseks põhiliselt põlgavat suhtumist kaasõpilasse, teise üle naermist, kaasõpilase ignoreerimist, kaasõpilase kohta kuulujuttude levitamist, raha / isiklike esemete välja pressimist, kaasõpilase sõimamist, narrimist inetute sõnadega, kaasõpilase mõnitamist, alandamist, kogu klassi ässitamist ühe õpilase vastu, kaasõpilase löömist, peksmist, tõukamist, asjadega (sh toiduga) loopimist, kaasõpilase kinni hoidmist, kaasõpilase lukustamist tema tahte vastaselt mõnda ruumi ja isiklike esemete ära võtmist ja lõhkumist.

Kiusamine võib ohvris tekitada erinevaid füüsilisi ja psühholoogilisi negatiivseid tagajärgi nagu näiteks ärevus, unehäired ja depressioon (Salin & Notelaers, 2017; Smith, 2016), madal enesehinnang (O'Moore & Kirkham, 2001; Smith, 2016), lisaks lihasvalu ja väsimus (Nielsen, Tangen, Ibsøe, Matthiesen & Magerøy, 2015), pea-, kõhu- ja muud valud (Inchley et al, 2016) ning võib viia ka madalamate õpitulemusteni (Kibriya, Xu & Zhang, 2017). Koolikiusamist on aga võimalik vähendada erinevate kiusamisvastaste sekkumisprogrammide kaasabil.

Koolides kiusamise vähendamisele suunatud sekkumisprogrammid

Tõenduspõhiste sekkumisprogrammide rakendamine on sekkumisega seotud teaduse valdkonnas suureks prioriteediks (Lee et al., 2008). Haridus- ja teadusministeeriumi (Kiusamisvaba haridustee..., 2017) üheks suuremaks eesmärgiks aastaks 2020 on viia sisse kõikidesse alusharidusasutustesse, 90% ulatuses põhikoolidesse ning vähemalt 30% ulatuses kutsekoolidesse, kes viivad läbi kutsekeskharidusõpet, teadus- ja tõenduspõhised kiusamisennetuse või väärkasvatuse programmid. Haridusministeeriumi (Kiusamisvaba haridustee..., 2017) andmetel rakendatakse Eestis hetkel seitset koolikiusamisega seonduvat sekkumisprogrammi. Nendeks on Hea Kooli mudel, Väärtuskasvatuste mudel, Vaikuseminutid, Kiusamisest vabaks, Käitumisoskuste mäng VEPA, Salliv kool ja ka KiVa programm.

Käesoleva töö raames on võetud fookusesse KiVa programm, mis on hetkel ainuke Eestis rakendatav otseselt kiusamise vähendamisele suunatud tõenduspõhine ülekoolline sekkumisprogramm.

KiVa programm

KiVa on 2006. aastal Soomes loodud tõenduspõhine kiusamisvastane sekkumisprogramm, mida kasutatakse hetkel ülemaailmselt 18 riigis (KiVa international, s.a.). Sõna KiVa (kuisamisvaba) on akronüüm, mis tuleneb soome keelest “*kiusaamista vastaan*” ehk tõlkes ‘kiusamise vastu’, või ka ‘kena’ (Treial, 2016). Pärast paari aastat katsetusi alustati Soomes programmi rakendamisega aastal 2009 üleriigiliselt. Eestis on KiVa programmi rakendatud alates 2013/2014 õppeaastast (KiVa koolid, 2017).

Programm on mõeldud kiusamise ennetuseks ja vähendamiseks üldharidust andvates koolides. Programmi põhiidee seisneb selles, et kõrvaltvaatajad võimestavad kiusajaid ning on väga tähtis, et kõrvaltvaatajad ei jääks passiivseks ega elaks kiusamisele kaasa, vaid kaitseksid kiusamise ohvraid (KiVa programm..., s.a.). Seega keskendub programm kõikidele kooli õpilastele, mitte ainult kiusajatele ja ohvritele (Garandeau, Lee & Salmivalli, 2014a). Programmi eesmärk on tõsta ohvrite vastu empaatiat, tõsta teadlikkust kiusamisega seotud teemadel, õpilase enda rollist grupis ning õpetada ka erinevaid strateegiaid kiusamise eest kaitsmiseks. Kiusamise vähendamiseks korraldatakse ka individuaalvestlusi kiusajate ja ohvritega. (Garandeau et al, 2014a; Swift et al, 2017; Welcome to KiVa..., s.a.).

Programm koosneb suures plaanis kolmest komponendist, milleks on ennetustegevused, kiusamisjuhtumite lahendamine ja tulemuste hindamine ning analüüs (KiVa programm..., s.a.). Ennetustegevuste raames on programmis ette nähtud juhendmaterjalid, infopäevad, veebitugi (õppematerjalid, KiVa arvutimäng jms) ja kaks korda kuus klassides toimuvad õppetunnid. Kiusamisjuhtumite lahendamisega tegeleb väljaõppe saanud ja koolis moodustatud KiVa-tiim (mõiste definitsioon on avatud järgmises lõigus), kes lähtub oma tegevuses KiVa metoodikast. Uuringuid ja analüüsi viiakse läbi kord aastas ehk õppeaasta lõpus anonüümse veebiküsitluse kaudu õpilaste ning ka kaks korda aastas kooli personali seas.

Kooli personaliks on õpetajad ja KiVa tiimiliikmed. Tiimiliikmed on inimesed, kes haldavad KiVa dokumentatsiooni, koordineerivad ja jälgivad programmi täitmist, lahendavad ette tulnud kiusamisjuhtumeid ja tegelevad üldiselt programmi haldamisega koolis. Selle rolli täitjaks võib olla kooli õppealajuhataja, koolijuht, tugispetsialist või selleks määratud õpetaja. Õpetajate üheks põhilisemaks ülesandeks on anda klassides KiVa tunde, mille sisu varieerub vastavalt kooliastmele. Lisaks, peavad õpetajad osalema nii personalile, lapsevanematele kui ka õpilastele mõeldud koosolekutel ja aitama KiVa tiimil lahendada kiusamisjuhtumeid.

KiVa programm on mõeldud kestma rohkem kui ühe õppeaasta jagu, eesmärk on muutuda koolielu loomulikuks osaks. Programm pakub informeerivaid tegevusi ja materjale nii personalile, lapsevanematele kui õpilastele. Programm koosneb originaalis kolmest KiVa tundide sisu poolest erinevast tasemest, millest esimene on mõeldud 6-9aastastele lastele (I kooliaste), teine 10-12aastastele (II kooliaste) ning kolmas 13-16aastastele (III kooliaste). Eestis ei ole KiVa programmi veel III kooliastmele jõutud rakendada (Welcome to KiVa..., s.a.).

KiVa tunnid koosnevad lühioengutest, ning praktilistest harjutustest koos grupiaruteludega. Kokku viiakse õpilastega läbi esimesel programmi rakendamise aastal kümme 90-minutilist õppetundi. Järgnevatel aastatel lepitakse kokku koolis sihtklassid – üks klassiaste kooliastme kohta, kes jätkavad KiVa tundide läbiviimisega. Ülejäänud klassidele on jätkuaastal KiVa tundide läbiviimine vabatahtlik.

Lisaks on KiVa programmis õppetunde toetav, arvutimäng. KiVa programm on oma kõikide komponentidega olnud edukas kiusamise vähendamisel mitmetes riikides üle maailma, mida on avatud järgmises lõigus. (vajab viidet).

KiVa programmi efektiivsus kiusamise vähendamisel

Erinevate riikide uurijad on leidnud, et enamiku õpilaste ja õpetajate hinnangul aitas koolides KiVa programmi rakendamine tulla toime kiusamissituatsioonidega ja vähendada nii kiusajate kui ka ohvrite arvu (Garandea et al, 2014a; Garandea, Poskiparta & Salmivalli, 2014b; Nocentini & Menesini, 2016; Van Der Ploeg, Steglich & Veenstra, 2016; Williford et al, 2012; Yang & Salmivalli, 2015).

Nocentini ja Menesini (2016) uurisid Itaalias KiVa programmi efektiivsust kiusamise vähendamisel ning leidsid, et nii kiusajate kui ka ohvrite arv vähenes programmi mõjul eriti 4. klassi õpilaste seas (I moodul). 6. klassi õpilaste (II moodul) seas oli küll märgata kiusamise vähenemist, kuid tulemused olid tagasihoidlikumad kui 4. klassides. Garandea jt (2014a) leidsid, et Soomes üheksa kuu pikkuse KiVa programmi rakendamise tagajärjel vähenes eakaaslaste poolne kiusamise aktsepteerimine keskmise ja madalama staatusega kiusajate seas, kuid mitte väga populaarsete kiusajate puhul. Kiusamine lõppes kõikides kooliastmetes täielikult 78,2% juhtumite puhul, vähenes 19,5% juhtumitest, 2,1% juhtumites jäi kiusamine samale tasemele ning 0,3% juhtumites kiusamise sagedus suurenes (Garandea et al, 2014b).

Juvonen, Schacter, Sainio ja Salmivalli (2016) leidsid, et KiVa programm aitab vähendada kiusamise ohvriks sattunud õpilaste seas ka ärevust ja depressiooni ning seda just eriti kõige sagedamini ohvriks sattunud õpilaste seas.

Treial (2016) leidis Eestis läbi viidud uurimuses, et KiVa programmi rakendamine aitab ka Eesti kontekstis vähendada kiusamise esinemissagedust ning vähendab kiusamise ohvriks sattumise sagedust õpilaste seas.

On leitud, et sekkumisprogrammide edukuse saavutamiseks on kriitilise tähtsusega uurida rakendustruudust (Kershner et al, 2014; Ruiz, Smith, Naquin, Morgan-D'Atrio & Dellinger, 2014).

Rakendustruuduse hindamine sekkumisprogrammides

Rakendustruudust on kirjeldatud kui rakenduse määra ja täpsust seoses sekkumisprogrammi tegevuste elluviimisega lähtuvalt programmi juhendmaterjalidest ja ettekirjutustest (Byrnes, Miller, Aalborg, Plasencia & Keagy, 2010). Mitmed autorid (Cross et al, 2015; Dane & Schneider, 1998; Dusenbury et al, 2003; Hill, Maucione & Hood, 2007) leiavad, et kui sekkumisprogrammi juhistest ei peeta täpselt kinni, on saavutatud tulemuste kvaliteet tihti madalam, mis omakorda vastab Lee jt (2008) sõnul tõe eriti seoses nii värskest kasutusele võetud kui ka komplekssete ja palju erinevaid komponente hõlmavate sekkumisprogrammidega. Sekkumisprogrammi rakendustruuduse hindamine on Dusenbury, Brannigan'i, Falco ja Hansen'i (2003) hinnangul väga tähtis, kuna seeläbi on võimalik välja selgitada, kas programmi tulemuslikkus on seotud programmi elementide kvaliteedi või sellega, et programmi ei täideta/täidetakse ettenähtud vormis. Kui sekkumisprogrammi ei täideta täpselt ettekirjutuste järgi, võib neist tulla kogukonnale ka teist tüüpi kahju, kuna kehvade tulemuste (KiVa programmi kontekstis kiusamise suurenemine/mitte vähenemine) tõttu võib kogukonna liikmetel väheneda usk üldiselt sekkumisprogrammide efektiivsusesse ning seetõttu võib langeda programmi maine ja võidakse vähendada ka rahastamist. See omakorda vähendab jällegi võimalust rakendada efektiivseid sekkumisprogramme (Lee et al., 2008). Rakendustruudust tuleb hinnata ka regulaarselt (Breitenstein et al, 2010). Kershner jt (2014) on leidnud, et tuleb luua toetavaid meetodeid, mis suurendavad sekkumisprogrammi kasutajatepoolset rakendustruudust ning anda programmis osalejatele tagasisidet rakendustruuduse kohta.

Mõned autorid on väitnud, et mõõdetavate positiivsete tulemuste alampiiri saamiseks sekkumisprogrammi tegevuses, on tarvis osalistel programmi täita keskmiselt vähemalt 60%

mahu ulatuses (Fagan & Mihalic, 2003; Ferrer-Wreder et al, 2010; Hahn, Noland, Rayens & Christie, 2002).

Rakendustruuduse hindamisel tuleb mõõta programmi edastuse kvaliteeti ning rakenduse täpsust ehk vastavust eeskirjadele, mida saab avada mitmete aspektide kaudu (Cross et al, 2015; Dusenbury et al, 2003; Haataja et al, 2014). Esiteks saab hinnata programmi täitmise kogust, ehk rakendatud mahtu õppematerjalidest tervikuna. Selleks on KiVa programmi kontekstis läbi viidud tundide maht, kiusamisjuhtumite lahendamise arv ja programmi muude elementide kasutamine või mitte rakendamine tegevustes. Teine aspekt, mida saab rakendustruuduse hindamisel mõõta on rakenduse kvaliteet, mille aspektideks on näiteks tundide materjalide sisu professionaalne edastamine, kiusamisvastaste meetodite tulemuslik rakendamine, õpetajate ja õpilaste ning õpilaste omavahelised suhted ja kiusamise vähenemine koolis. Cross jt (2015) on välja toonud, et osad programmi rakendajad võivad täita programmi mahu, kuid teha seda madala sisulise kvaliteediga. Dusenbury jt (2003) lisavad veel, et rakendustruuduse hindamisel tuleks mõõta ka sekkumisprogrammi rakendajate pühendumust programmile ning ka programmis osalejate (sihtgrupp kellele programm suunatud on) osalemise mahtu. Haataja jt (2014) hinnangul on kvaliteedi hindamine rakendustruuduse hindamise uuringutes pigem haruldane ning aja- ja ressursikulukas. Käesolevas töös KiVa programmi rakendamise kvaliteeti ei uurita.

Osad õpetajad ja sekkumisprogrammis osalejad ei pruugi kõiki programmi elemente ellu viia mitmetel erinevatel põhjustel. Nendeks võib olla näiteks programmiga seonduva koolituse puudulikkus, kolleegide ja/või programmi haldajate poolse toetuse puudumine/vähesus, vähene huvi programmi tegevuste vastu, suurest koormusest tingitud aja ja jõu puudumine/vähesus, läbipõlemine ja distsipliini probleemid (Botvin, 2004). Ransford, Greenberg, Domitrovich, Small ja Jacobson (2009) leidsid oma uurimuses, et õpetajad, kes ilmutasid läbipõlemise märke ja/või said madala kvaliteediga väljaõppe sekkumisprogrammis osalemiseks, täitsid programmi mahtu vähesemal määral. On leitud, et erinevate sekkumisprogrammide rakendajad rakendavad teatava osa programmi komponentidest suurema täpsusega ning teatavaid komponente kiputakse tegevuste käigus kohandama (Durlak & Dupre, 2008).

Schoenwald jt (2011) on leidnud, et rakendustruuduse mõõtmiseks on vajalik esiteks teha kindlaks millised on sekkumisprogrammi tähtsad elemendid, teiseks selgitada välja, kes peaksid millise komponendi rakendamise kohta hinnanguid andma, kolmandaks tuleb hankida vastajate hinnangud ning viimaseks luua hinnangute põhjal rakenduskoor. Rakenduskoori all on mõeldud arvulist näitajat, mis iseloomustab rakendamise täpsust. Mida kõrgem on

rakendusskoor, seda täpsemini on sekkumisprogramm juhendmaterjalide järgi praktikas rakendatud. Haataja jt (2014) on leidnud, et rakendustruuduse hindamisel on otstarbekas hinnata uuritud aspekte protsentides ja keskmisi arvutades (Haataja et al, 2014).

Mitmed autorid on leidnud, et mitmendat aastat sekkumisprogrammi rakendanud koolid ja organisatsioonid on näidanud rakendustruuduse kahanemist võrreldes esimest aastat programmis osalenutega (Aarestrup et al, 2015; Shapley, Sheenan, Maloney & Caranikas-Walker, 2010; van Nassau et al. 2016). Seetõttu on tarvis võrrelda ka esimest ja mitmendat aastat programmi rakendavate koolide rakendustruudust. Sihtasutuse Kiusamisvaba Kool juhatus liikme Kristiina Treiali sõnul Eestis hetkel kindlat metoodikat olemas pole. KiVa programmi rakendustruuduse hindamise metoodika vajab veel arendamist, mis tähendab seda, et tuleb täpselt fikseerida, kuidas uurida koolides KiVa sekkumisprogrammi olemasolevate juhendmaterjalide järgi rakendamise määra.

KiVa programmi rakendustruuduse uurimine

KiVa programmi rakendustruudust on varasemalt uuritud, kasutades erinevaid uurimismeetodeid. Haataja, Ahtola, Poskiparta ja Salmivalli (2015) on KiVa programmi rakendustruudust uurinud varasemalt ka õppeaasta lõpul õpetajate käest kogutud brošüüre analüüsides, kuhu õpetajad olid aasta jooksul kandnud sisse oma tehtud KiVa tunnid. Saadud andmetest jaotasisid uurijad õpetajad kolmeks: kõrge (54% valimist), keskmise (30% valimist) ja madala (17% valimist) rakendustruudusega õpetajad.

Ahtola, Haataja, Kärnä, Poskiparta ja Salmivalli (2013) on uurinud KiVa õpetajate rakendustruuduse näitajaid seoses koolijuhi toetusega, kus kasutati õppeaasta jooksul täidetud brošüüride kõrval ka elektroonilist ankeeti. Nende uurimuse raames oli vastajate arv soovitud valimist 75,8%. Täpsemalt uuriti kolme aspekti: programmi komponentide rakenduse sisulist edastust, rakenduse sagedust ja rakenduse ajalist pikkust ning leiti, et koolijuhtide toetus õpetajatele on positiivselt seotud õpetajatepoolse kvaliteetsema programmi sisu edastusega õpilastele. Haataja jt (2014) leidsid Soomes samuti õpetajate täidetud brošüüride abil kogutud andmete põhjal läbi viidud KiVa programmi rakendustruuduse hindamise uuringus, et KiVa õpetajate keskmine programmis nõutud õppetundide täideviimise maht oli 70%. Samuti leiti, et koolide vahel oli KiVa programmi juhiste täitmise täpsuses madalaima ja kõrgeima rakendusskoori vahel enam kui kahekordne erinevus. Haataja jt (2014) on leidnud, et oleks ebarealistlik eeldada, et koolid täidaksid 100% programmi ettekirjutustest.

Haataja (2016) ja Salmivalli ja Poskiparta (2012) on andnud soovitusi, et andmete rikastamiseks on võimalik kasutada ankeedile lisaks ka intervjuud. Mõned uurijad on kasutanud rakendatavate sekkumisprogrammide ja meetodite rakendustruuduse hindamiseks ka intervjuusid (Eslea & Smith, 1998; Owczarzak, Broaddus & Pinkerton, 2016; Saunders, Wilcox, Baruth & Bowda, 2014; Stevens, Van Oost, & De Bourdeaudhuij, 2001), kus kõikides uurimustes toodi läbiviidud uurimuse puudusena välja, et intervjuu olemusest lähtudes olid valimid suhteliselt väikesed ning seega oli raske tulemuste põhjal teha ka täpseid ja usaldusväärseid üldistusi.

Clarkson jt (2016) kasutasid KiVa rakendustruuduse hindamise uurimuses küll kombineeritud meetodit, ehk ankeedi kõrval ka intervjuud, kuid sellega uuriti KiVa tiimide liikmete käest väikese valimi kaudu mitte rakendustruudust, vaid seda, millised olid kogemused ja väljakutsed seotud programmi rakendamise ja mis programmis osalenutele meeldis ja kuidas võiks programmi edendada.

Eestis on varasemalt KiVa programmi efektiivsust uurides saadud erinevad tulemused kui Soomes (Treial, 2016). Üks võti mille abil saab erinevusi seletada võib olla erinevus rakendustruuduses. Seetõttu on tarvis ka Eestis KiVa programmi rakendatavate koolide seas hinnata rakendustruudust.

Käesoleva töö eesmärk

Sekkumisprogrammide töö tõhustamiseks on tarvis uurida rakendustruudust. Eestis pole KiVa programmi rakendustruudust veel süstemaatiliselt hinnatud ning seetõttu ei teata, millisel määral ja kui täpselt programmi rakendatakse. See on tähtis seetõttu, et mida täpsemalt programmi rakendatakse, seda suurema tõenäosusega on sellest kasu. Antud juhul on kasu kiusamise ja sellest tulenevate probleemide vähenemine KiVa koolide õpilaste seas. Programmi ebapiisaval rakendamisel ja seetõttu kehvemate tulemuste saamisel väheneb ka programmi maine.

Käesoleva töö raames läbi viidud uurimus ja saadud tulemused on SA Kiusamisvaba Kooli jaoks praktilise väärtusega. Rakendustruuduse hindamise määra alusel saab hinnata ka rakendatavate koolide vajadust täiendava toetuse järele. Sellest tulenevalt on töö uurimisprobleemiks küsimus, kui täpselt rakendatakse Eestis KiVa programmiga liitunud koolides programmi ettekirjutusi? Sellest lähtuvalt on käesoleva magistr töö eesmärgiks KiVa programmi rakendustruuduse hindamine Eesti koolides ning alustavate ja edasijõudnud KiVa

programmis osalenud koolide tulemuste võrdlus. Eesmärgi täitmiseks otsiti vastust kahele uurimisküsimusele.

1. Millisel määral täidavad enda hinnangul KiVa programmiga liitunud koolide õpetajad ja tiimi liikmed programmis ettekirjutatud tegevusi nende poolt täidetud tegevuste kaardistuse põhjal?
2. Millised on vastajate hinnangutest järeldatavad erinevused rakendustruuduses esimest aastat ja mitmendat aastat programmi rakendavate koolide vahel?

Teisele uurimisküsimusele vastuseid otsides kontrolliti järgnevat hüpoteesi: toetudes varasematele uurimustele, mis on näidanud, et aja jooksul rakendustruudus kipub vähenema osalenutega (Aarestrup et al, 2015; Shapley, Sheenan, Maloney & Caranikas-Walker, 2010; van Nassau et al. 2016) võib oletada, et ka KiVa programmi rakendustruuduse näitajad on esimest aastat programmi kasutavate koolide hulgas kõrgemad kui mitmenda aasta koolidel.

Metoodika

Uurimus viidi läbi kvantitatiivse uurimismeetodiga, kus täpsemalt kasutati kaardistusuuringut (Õunapuu, 2014), kuna üritati kaardistada hetkeolukorda Eestis KiVa programmi rakendustruuduses. Töös kasutati uurimisinstrumentina elektroonilist ankeeti. Selline uurimismetoodika ja instrument valiti mitmetel erinevatel põhjustel. Uurimisküsimustele vastamiseks oli vajadus kaardistada võimalikult paljude Eestis KiVa programmis osalevate õpetajate ja tiimiliikmete hinnanguid programmi täitmise rakendustruudusele ning teha nende põhjal üldistusi. Mahoney ja Goertz (2006) ja Solomon (2003) toovad välja, et kvantitatiivne meetod sobib hästi suure hulga valimi uurimiseks ning kogutud andmete põhjal üldistuste tegemiseks ka laiemale grupile. Ankeedi abil saadud tulemuste võimalikku üldistust laiemale populatsioonile on kinnitanud ka Jones, Baxter ja Khanduja (2013), kes lisavad veel, et ankeedi edukus uurimisküsimustele vastamiseks sõltub palju ankeedi kvaliteedist. Elektrooniliste ankeetide tugevusteks on see, et nende abil on võimalik jõuda kiiresti ja madalate rahaliste kuludega väga paljude vastajateni (Fricker & Schonlau, 2002; Rada, 2012; Wright, 2005).

Tagasivaatelse küsimustiku täitmisel võivad esineda ka teatavad probleemid. Bauer jt (2007) väidavad, et vastajatel võib esineda probleeme tehtud tegevuste meenutamisega. Beran ja Shapiro (2005) leidsid, et teatavatel tingimustel võivad osad vastajad vastata sotsiaalselt

soovitud vastuseid, mis võib teoreetiliselt esineda ka käesoleva töö juures, mille raames on vastajatel tarvis esitada tagasiside kohustuslike tegevuste täitmise kohta.

Üldiselt on teistes uuringutes varasemalt kasutatud rakendustruuduse, eeskätt KiVa programmi puhul, hindamiseks pigem ainult elektroonilisi ankeete (Haataja et al, 2014; 2016; Salmivalli & Poskiparta, 2012; Treial, 2016). Ka Breitenstein jt (2010) väidavad, et kõige efektiivsem on teostada rakendustruuduse hindamist elektroonilise ankeedi abil, mis peaks mõõtma seda, kas ja millises mahus programmis osalejad täitsid programmi komponente. Ankeeti on kasutatud ka näiteks noorte seksuaalintervist puudutava sekkumisprogrammi rakendustruuduse hindamiseks (Escribano, Espada, Orgilés & Morales, 2016).

Seega on eeltoodust lähtuvalt rakendatud käesolevas töös uurimismeetodina vaid elektroonilist ankeeti.

Valim

Uuringusse on kaasatud 2 valimit - kõigi Eesti KiVa koolide personal ja 1.-6. klasside õpilased. Mõlema valimi puhul kasutati kõikset valimit (Rämmer, 2014), ehk ankeet saadeti kõikidele KiVa koolis töötavatele õpetajatele ning tiimiliikmetele ja õppivatele õpilastele.

Personaliküsitlus. Valimisse olid oodatud kõik Eesti Vabariigis KiVa programmi vähemalt 1 õppeaasta kasutanud koolide 1.-6. klasside õpetajad ning koolides tegutsevad KiVa tiimi esindajad. Eestis oli küsitlemise hetkel KiVa programm kasutusel 38 koolis, küsitlusele vastasid 29 kooli esindajad. Kokku jäi valimisse 172 vastajat 28 koolist (vt Tabel 1.). Koolid on jaotatud omakorda kaheks vastavalt sellele, kas kool oli vastamise hetkel tegutsenud KiVa programmis ühe õppeaasta (alustav KiVa kool) või on kool olnud programmis osaline mitmendat aastat (edasijõudnud KiVa kool). Ühe kooli esindajate vastuseid arvesse ei võetud, kuna nad olid küll värskest liitunud KiVa programmiga, kuid polnud seda veel praktikas rakendada hakanud. Küsitlusele oli võimalik vastata kolmes rollis: KiVa tiimi esindaja, KiVa õpetajad, kes olid sel õppeaastal oma klassis KiVa tunde teinud ning mitte-KiVa klassijuhatajad, kelle klass ei olnud sel õppeaastal KiVa tundide sihtklassiks. Osad vastajad tegutsesid KiVa programmi raames mitmes rollis, ehk osad tiimiliikmed olid ka klassijuhatajad ning neid juhendati seetõttu ankeedile vastama mitu korda, ehk mõlema rolli alt (vt Lisa 2.).

Õpilasküsitlus. Samuti on valimis kõik vähemalt ühe õppeaasta jagu KiVa programmis osalenud ja õppeaasta lõpus õpilasküsitlusele vastanud 1.-6. klassi õpilased. Õpilaste küsitluse viis läbi SA Kiusamisvaba Kool. Õpilasi vastas 6400 36 koolist. Vastanud õpilasi oli kooli

kohta keskmiselt 178 (min 12, max 579). Käesolev valim on moodustatud Soomes läbi viidud samalaadse KiVa koolide rakendustruuduse uuringu näitel, kus küsitleti elektroonilise ankeedi abil samuti kõiki KiVa programmis osalenud õpilasi, õpetajaid ning meeskonna liikmeid (Haataja et al, 2014).

Tabel 1. KiVa programmi rakendustruuduse hindamise valim

Roll	Alustav KiVa kool	Edasijõudnud KiVa kool	Kokku
KiVa tiimi liige	10	25	35
I mooduli KiVa õpetaja	18	40	58
II mooduli KiVa õpetaja	18	23	41
Mitte-KiVa klassijuhataja	0*	38	38
Õpilane	1427	4973	6400

*KiVa programmiga alustavates koolides annavad kõik 1.-6. klassi juhatajad KiVa tunde. Seega alustavates KiVa koolides mitte-KiVa klassijuhatajaid pole. Järgnevatel aastatel on reeglina kooliastme kohta üks sihtklass. Ülejäänud klassid võivad KiVa tunde ja programmi rakendada vabatahtlikult.

Andmekogumismeetod

Personaliküsitlus. Personali vastused koguti elektroonilise ankeedi abil. Ankeet koostati käesoleva töö autori ning töö juhendaja koostööl internetikeskkonnas LimeSurvey (survey.ut.ee). Ankeedi koostamiseks paluti kahel kõrvalisel Soome keelt hästi valdaval isikul (vt Tänuõnad) tõlkida Soomes aastatel 2015-2016 aasta KiVa rakendustruuduse uuringus kasutusel olnud ankeetid (juhendaja kirjavahetus professor Christina Salmivalliga 2016. aasta kevadel) eesti keelde. Töö autor ja juhendaja võrdlesid tõlkeid ning koostasid tõlkeid kõrvutades käesoleva töö jaoks neljale sihtrühmale suunatud osaliselt kattuvad ankeetid (vt Lisa 1.). Töö autor ja juhendaja kohandasid ankeetide küsimuste sõnastust vastavalt eesti keele nõuetele ja valisid välja sobivad küsimused, lähtudes KiVa programmi juhendmaterjalidest ja komponentidest. Esimene ankeedi osa oli kõigile ühine (üldandmed) ning järgnevad osad kuvati vastajale ette lähtuvalt sellest, millises rollis ta märkis ennast

ankeedile vastavat. Limesurvey keskkond võimaldab küsimustikke selliselt liigendada, et küsimustele erinevalt vastates viib keskkond vastaja olenevalt vastusest järgnevate erinevate küsimuste juurde.

Ankeedile vastates sai vastaja valida erinevate rollide vahel. Iga ankeet sisaldas endas nii valik- kui avatud vastustega küsimusi. Osades küsimustes oli kasutatud Likert'i skaalat (5-palliline), osades oli palutud avaldada vabas vormis arvamust, mõnes küsimuses oli antud vastuse variantide nimekiri ning mõnedele küsimustele oli võimalus lisada sõnaline vastus ja/või kommentaar. Soome ankeediga võrreldes lisas töö autor küsimustele kommenteerimise võimalusi, kuna seeläbi on võimalik saada täpsemat ja mitmekülgsemat tagasisidet. KiVa tundide tegevuste hindamiseks kasutati 5-palli skaalat, kuna dihotoomsed (ei; jah) vastused oleks olnud liiga robustsed. Kuna KiVa tundide juhendmaterjalid sisaldavad rohkem tegevusi, kui tavaliselt tunni jooksul kasutatda jõutakse, võib arvata, et sagei ei kasutata ära kogu tunni materjali. Seega oleks olnud dihotoomse skaala korral rakendustruuduse näitajad ebatäpsemad.

Kuna KiVa programmi kohandajatel Eestis oli huvi saada sügavamalt infot programmi kasutuskogemuste kohta, oli ankeedis täiendavaid küsimusi, mis otseselt rakendustruudust ei hinda. Need küsimused jäeti käesoleva töö raames välja ning küsimuste vastused esitati 2017. aastal SA Kiusamisvaba Koolile nende töö tõhustamiseks.

Õpilasküsitlus. Õpilaste vastused KiVa programmi rakendamisele koguti SA Kiusamisvaba Kool poolt korraldatava igakevadise õpilasküsitluse raames. Õpilasküsitluse meetodika on kohandatud Soomes Turu Ülikoolis KiVa programmi arendajate poolt väljatöötatud küsitluse põhjal SA Kiusamisvaba Kool meeskonna poolt (Treial, 2016) ja see sisaldab tervet rida küsimusi õpilaste kogemuste kohta kiusamise ja KiVa programmiga. Programmi tegevuste kasutamise kohta koolis esitati õpilastele 5 küsimust (vt Lisa 4). Antud uuringus kasutatakse ainult nende viie küsimuse vastuseid. Iga näitaja kohta arvutati koolile antud positiivsete hinnangute protsent kõigist hinnangutest. Positiivseks loeti vastused jah/alati/aegajalt. Analüüsi kaasati viie näitaja keskmine positiivse hinnangu protsent.

Uurimuse usaldusvääruse tõstmiseks on võrreldud erinevate vastajagruppide vastuseid ehk ka personali ja õpilasküsitluse vastuseid. Sama meetodika on Soomes hetkel edasi arenduses ja juhendaja on ühenduses olnud KiVa programmi loojate ja rakendustruuduse uurijatega. Töös kasutatud ankeedid on saadud juhendaja isikliku kontakti kaudu.

Vastajalt ankeetides küsitud küsimused on üles ehitatud KiVa juhendmaterjalide sisust lähtudes, ehk uuritakse, mida ja millisel määral on vastajad KiVa programmis ühe õppeaasta jooksul rakendanud. KiVa õpetajate ankeedi usaldusväärsus oli hea ($\alpha=0,75$). KiVa õpetajate KiVa tundide läbiviimise osa oli kõrge usaldusväärusega ($\alpha=0,85$). Mitte-KiVa klassijuhatajate vastustest selgus, et ankeedi usaldusväärsus oli kesine ($\alpha=0,43$). Tiimiliikmete ankeedi usaldusväärsus oli pigem nõrk ($\alpha=0,5$).

Protseduur

Kui teostada teaduslikel alustel ülesehitatud uurimust, on väga tähtis järgida eetikanõudeid. Conroy ja Smith (2017) toovad välja kolm küsimust, mille järgi on võimalik hinnata uurimuse eetilistust. Kas vajadusel on tagatud uuritavate anonüümsus, kas uuritavate nõusolekuks võeti kirjalik kinnitus ja kas uurimusest saadud andmeid hoiustati turvaliselt? Käesoleva töö raames läbi viidud uurimus oli anonüümne ja konfidentsiaalsuse hoidmiseks kodeeriti andmefailis koolide nimed koodideks. Nii õpilasküsitluse kui ka personaliküsitluse ankeeti sai täita igauks individuaalselt. Küsitluses küsiti vaid andmeid, mis puudutavad KiVa programmi ning kuna tagasiside küsitlusele vastamine on KiVa programmi kohustuslik osa, siis on see vastajate jaoks kooskõlas ka eelnevate kokkulepetega. Kuna koolid liituvad KiVa programmiga lepingu alusel, siis nõusolekut uurimuses osalemiseks toetab ka ametlik dokumentatsioon. Andmed ja tulemused esitatakse käesolevas töös samuti anonüümselt ning numbriliste näitajate abil ning andmeid hoiustati internetikeskkonnas www.docs.google.com kaitstuna salasõnaga.

Käesolevas töös on kasutatud opt-out meetodit, kus vastajatega võetakse ühendust uurimuses osalemiseks ilma nendepoolse initsiatiivita uurimusest osa võtta (Opt-in and..., s.a.). Käesoleva töö kontekstis kajastub opt-out meetod selliselt, et küsitluses osalenud laste vanemate käest võeti nõusolek laste uurimuses osalemiseks. On arutletud, et opt-out meetodil on eetilisi probleeme seoses sellega, et laps ise ei saa otseselt otsustada, kas ta uurimuses osaleb, kuid uurijad on leidnud, et vaatamata teatavatele eetilistele probleemidele on selline meetod siiski aktsepteeritav (Harris & Porcellato, 2018; Vellinga, Cormican, Hanahoe, Bennett & Murphy, 2011).

Personaliküsitluse andmeid koguti 2017. aastal ajavahemikus 28.05.-23.06., kus kõigepealt saatis juhendaja küsitluse (vt Lisa 1.) lingid koos vastamise juhenditega (vt Lisa 2.) e-maili kaudu KiVa koolide kontaktisikutele. Küsitluses ühegi vastaja nime ei küsitud, küll aga tuli märkida kool, kus töötatakse. Ligipääs küsitlusele toimus KiVa programmi raames

kasutusel olevate kasutajatunnuste ja salasõnade alusel. Andmed kogunesid samasse Limesurvey keskkonda.

Õpilaste vastused koguti aprillis ja mais 2017 SA Kiusamisvaba Kooli poolt. Õpilasküsitluse protseduur on varasemalt kirjeldatud Treiali (2016) poolt. Õpilaste lapsevanematelt võeti uuringus osalemiseks eelnevalt nõusolek. Vastata võisid kõik õpilased, kelle vanem ei olnud edastanud keeldumist. Õpilased vastasid küsimustikule arvutiklassis koolitunni ajal. Vastamine toimus anonüümselt, vastamiseks tuli sisse logida oma kooli kasutajanime ja salasõnaga. Vastamist juhendasid klassijuhatajad, kes olid saanud eelnevalt põhjalikud kirjalikud juhtnöörid küsitluse läbiviimise kohta. Andmed kogunesid automaatselt Turu Ülikooli andmebaasi, kust need edastati teadustöös kasutamiseks SA Kiusamisvaba Koolile, kust esitati käesoleva töö juhendaja poolt autorile andmeanalüüsi teostamiseks vajalike andmete väljavõte.

Andmeanalüüs

Personaliküsitluse andmeanalüüsi alustati kehtetute ankeetide väljapraakimisega. 35 ankeeti loeti kehtetuks, kuna neist 32 vastajat olid alustanud ankeedi täitmist, kuid olid jätnud vastamise pooleli ning 3 vastajat olid KiVa programmiga värskest liitunud koolist, kus programmi veel ei rakendatud.

Seejärel töötles töö autor kogutud kehtivaks tunnistatud andmeid kõigepealt programmiga MS Excel 2013, kus toimus andmete korrastamine ja erinevate vastuste numbriteks kodeerimine. Numbrilised hinnangud sõltusid vastavalt küsimuse ja vastuse olemusest. Kõik vastused “jah” kodeeriti numbriga 1 ning kõik vastused “ei” numbriga 0. Kui vastamisel oli valida kolme erineva vastusevariandi vahel, siis kodeeriti keskmine variant numbriga 0,5. Nelja erineva vastuse korral kodeeriti enamasti kaks keskmist vastust koodidega 0,25 ja 0,5. Näiteks I mooduli õpetajate 4. küsimuses on küsitud KiVa siseveebis oleva klassijuhatajate veebikoolituse kasutamise ja sellest teadlik olemise kohta. Vastuse “Ei ole sellest kuulnud” eest anti 0 punkti, kuna veebikoolitusega seonduv on vastaja hinnangu järgi täiesti täitmata. Vastuse “Olen teadlik, kuid ei ole tutvunud” eest anti 0,25 punkti, kuna teadlikkus (sellekohane info levitamine on programmis KiVa tiimiliikmetele kohustuslik osa) on olemas, kuid veebikoolitust hinnanguliselt rakendatud pole. Kui vastaja hindas, et ta on käinud materjale vaatamas, siis anti 0,5 punkti, kuna eeskirjade olemusest lähtudes on eeldatud praktilist kasutamist, kuid hinnanguliselt oli veebikoolitust kasutatud vähesel määral ning seetõttu otsustas töö autor koostöös juhendajaga, et 0,5 punkti oleks optimaalne kogus.

Kui vastaja hindas, et ta on kasutanud veebikoolitust aktiivselt, siis anti 1 täispunkt, kuna programmi nõue on hinnanguliselt täidetud täiel määral. Selliselt arutledes leiti kõikidele rakendustruudust puudutavate küsimuste vastustele numbrilised väärtused. Viie erineva vastuse korral kodeeriti vastused numbritena 0, 0,25, 0,5, 0,75 ja 1.

Kodeeritud numbritena alusel hakati arvutama rakendusskoori. Iga küsimuse eest sai vastaja rakendusskoori arvutamiseks maksimaalselt ühe punkti, kuna seeläbi oli lihtsam moodustada rakendusskoori arvutamise valemit. Selleks loodigi iga vastajate grupi kohta valem, kus iga küsitud komponent andis kokku kuni ühe punkti. Rakendusprotsent ehk rakendusmäär arvutati nii, et II mooduli õpetajad võisid saada kokku 20 küsimuse pealt 20 punkti ning sellest lähtuvalt arvutati protsent, kui täpselt konkreetne õpetaja programmi juhendite järgi täitnud on.

Sellele järgnes andmete töötlemine programmiga SPSS 20, kus arvutati erinevaid KiVa programmi aspektide kasutamise seotud sagedusi ja võrreldi tulemusi esimest ja mitmendat aastat KiVa programmis osalenud koolide rakendustruuduse määrade vahel. Neid kahte gruppi võrreldi Mann-Whitney U-testiga, mis valiti seetõttu, et vastajate hinnangud ei vastanud normaaljaotusele. Tüüpilisematest vastustest leiti ka mood. Paljudes küsimustes oli võimalik lisada kommentaare ja vastata ka sõnalist vastusevarianti "muu".

Kuna vastajagruppides (näiteks alustavad KiVa tiimiliikmed) olid iga vastaja kohta samad küsitud KiVa aspektid, sai leida nii ühe üksiku vastaja, kui ka kõigi samasse vastajagruppi kuuluvate vastajate keskmist rakendusmäära protsentides. Üksiku vastaja rakendusmäär arvutati selliselt, et vastaja vastustest kodeeritud numbrid liideti kokku ning seejärel jagati saadud number komponentide arvuga. Grupi keskmine rakendusmäär (vt tabel 2.) leiti selliselt, et kõigepealt liideti kokku kõigi vastajate hinnangulised rakendusmäärad kõigi aspektide lõikes ning seejärel jagati saadud arv vastajate ja aspektide arvude korrutisega. Nii grupi kui üksiku vastaja arvutusest leitud arv korrutati veel 100ga, et saadud arvust leida protsendina kajastatav number.

Õpilasküsitluse andmed töödeldi selliselt, et uuringu koordinaator ja käesoleva töö juhendaja Kristiina Treial võttis andmestikust välja viis õpilaste vastatud kooli rakendustruudust puudutavat küsimust ning arvutas nende põhjal iga kooli kohta õpilaste keskmise rakendusskoori.

Tulemused

Järgnevas töö osas on esitatud uuringu tulemused uurimisküsimuste kaupa. Kõigepealt on välja toodud suuremate vastajagruppide rakendusmäärad (vt Tabel 2.), millele järgnevalt on täpsemalt esitatud iga vastajagrupi tulemused programmi komponentide kaupa. Sellele järgneb alustavate ja edasijõudnud koolide tulemuste võrdlus samuti vastajagruppide kaupa. Alustavate ja edasijõudnud koolide rakendustruuduse koondskooride vahel ei esinenud statistiliselt olulist erinevust ($U=29,50$, $p=0,092$). Iga vastajagrupi kohta on esitatud jooniseid, mis ilmestavad erinevate KiVa programmi komponentide täitmist üksikvaidete kaupa. See on tähtis seetõttu, et siis on võimalik jälgida milliseid KiVa komponente konkreetsed vastajagrupid kui suures mahus täidavad. Sellest lähtuvalt on võimalik programmi täitmist paremini jälgida ja SA Kiusamisvaba Koolil tulevikus edeneda. Esitatud on ka õpilasküsitlusest saadud rakendustruuduse tulemused.

KiVa rakendusmäärad vastajagruppide lõikes

Kõigepealt leiti iga kooli vastajagruppide ja seejärel iga kooli keskmine rakendusmäär (vt lisa 3.), mis varieerus suhteliselt suurel määral. Koolid on lisa 3. pandud järjekorda kooli õpetajate ja KiVa tiimiliikmete keskmise rakendusmäära alusel kasvavas järjekorras. Mõnedes koolides jätsid osad vastajad ja vastajate grupid küsimustiku kas pooleli või ei täitnud seda üldse. Sellest tulenevalt on mõnedes lahtrites ka lüngad. Kõikides koolides polnud olemas ka iga vastajagrupi esindajat. Kõige madalam hinnang rakendustruudusele koolis oli 45,66% programmist ja kõrgeim hinnang oli 93%, kuigi viimane näitaja on laekunud koolist, kus vastasid ainult KiVa tiimiliikmed. Kõrgeim hinnang rakendustruudusele koolis, kus vastas ka osa õpetajaid, oli 79%. KiVa tiimiliikmed hindasid enda rakendustruudust teiste vastajagruppidega võrreldes kõige kõrgemalt (eeskätt alustavad KiVa tiimiliikmed). Mitte-KiVa klassijuhatajate hinnang rakendustruudusele on ootuspäraselt madal. Õpilaste keskmine hinnangrakendustruudusele oli sarnane personali keskmisele koondhinnangule.

Järgnevalt on esitatud rakendustruuduse protsendid vastajagruppide kaupa koolide üleselt:

Tabel 2. Rakendusmäärad vastajagruppide kaupa

Vastajagrupp	Rakendustruuduse keskmine*
Mitte-KiVa klassijuhatajad	28,6%
Alustavad KiVa õpetajad	68,5%
Edasijõudnud KiVa õpetajad	64%
Alustavad KiVa tiimiliikmed	79%
Edasijõudnud KiVa tiimiliikmed	74,4%
Õpetajate ja tiimi keskmine	61,6%
Õpilased	69,4%

* küsitud komponentide kasutamisele antud hinnangute aritmeetiline keskmine.

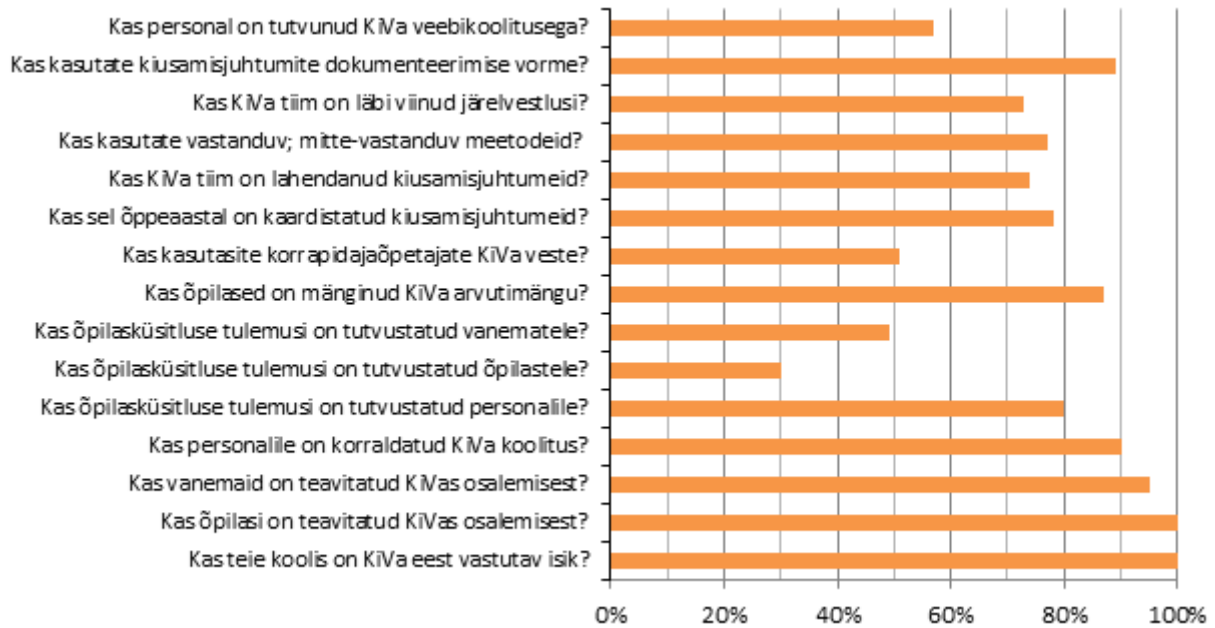
Küsitluses osalesid ka 8 kooli (3 alustavat ja 5 edasijõudnud kooli), kus vastasid ainult õpilased, kuid ühegi õpetaja või tiimi liikme ankeeti ei laekunud. Nende õpilaste keskmine hinnang rakendustruudusele oli 67,4% (lisa 3.).

Järgnevalt on esitatud uurimisküsimuse “Millisel määral täidavad enda hinnangul KiVa programmiga liitunud koolide õpetajad ja tiimi liikmed programmis ettekirjutatud tegevusi nende poolt täidetud tegevuste kaardistuse põhjal?” kohta käivad tulemused. Kõigepealt on esitatud KiVa tiimiliikmete, siis KiVa õpetajate, seejärel mitte-KiVa klassijuhatajate ja lõpuks õpilasküsitluse tulemused.

KiVa tiimiliikmete hinnangud rakendustruudusele

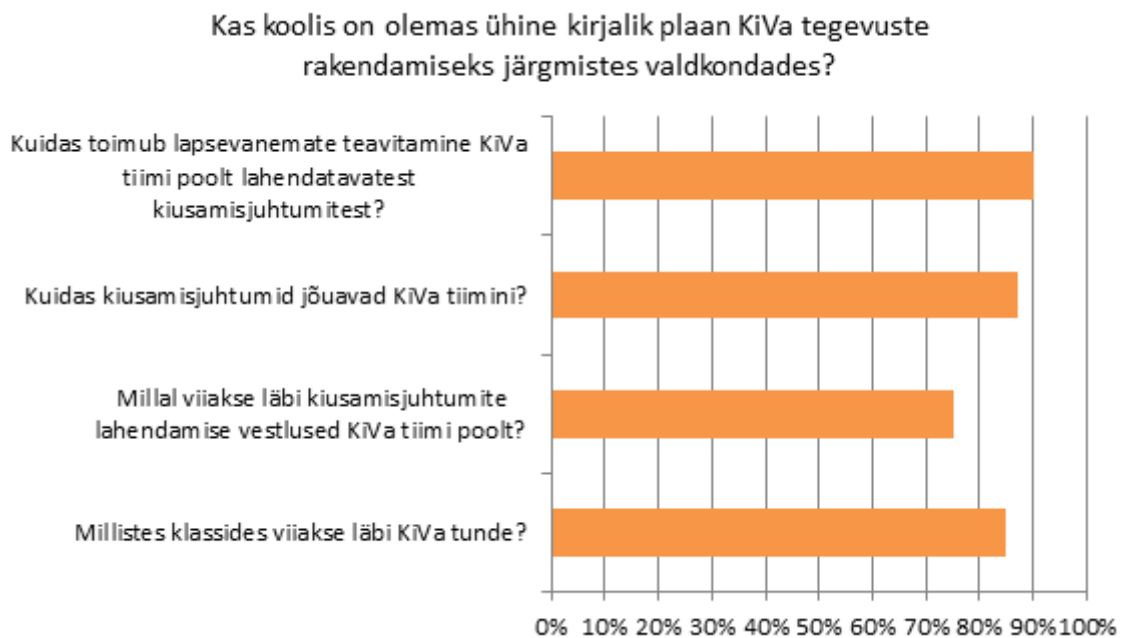
KiVa tiimi liikmed vastasid järgnevale 15le küsimusele, mille hinnangud rakendusmääradele on välja toodud joonisel 1. Kommentaaridest tuli välja, et tüüpiliselt olid tiimide vastajad kas direktorid või õppealajuhatajad. Teatavatel juhtudel olid selleks ka määratud õpetajad.

Üldiselt hindasid tiimiliikmed rakendusmäära enamike komponentide puhul kõrgeks või väga kõrgeks. Suuremaid puudujääke esines Õpilasküsitluse tulemuste tutvustamisel lapsevanematele ja õpilastele ning ka KiVa korrapidajavestide kasutamises. Teavitustöö KiVa programmi kohta erinevatele osapooltele ja kiusamisjuhtumite lahendamise seonduv hinnati kõrgeks. Personalile oli tiimi hinnangul korraldatud koolitus, kuid veebikoolitust oli rakendatud vähesemal määral.

Joonis 1. KiVa tiimiliikmete hinnangud rakendusmääradele küsimuste kaupa

Joonisel 2. on esitatud KiVa tiimiliikmete hinnangud kirjalike plaanide olemasolule koolis. Kõikide komponentide lõikes olid hinnangud rakendustruudusele kõrged.

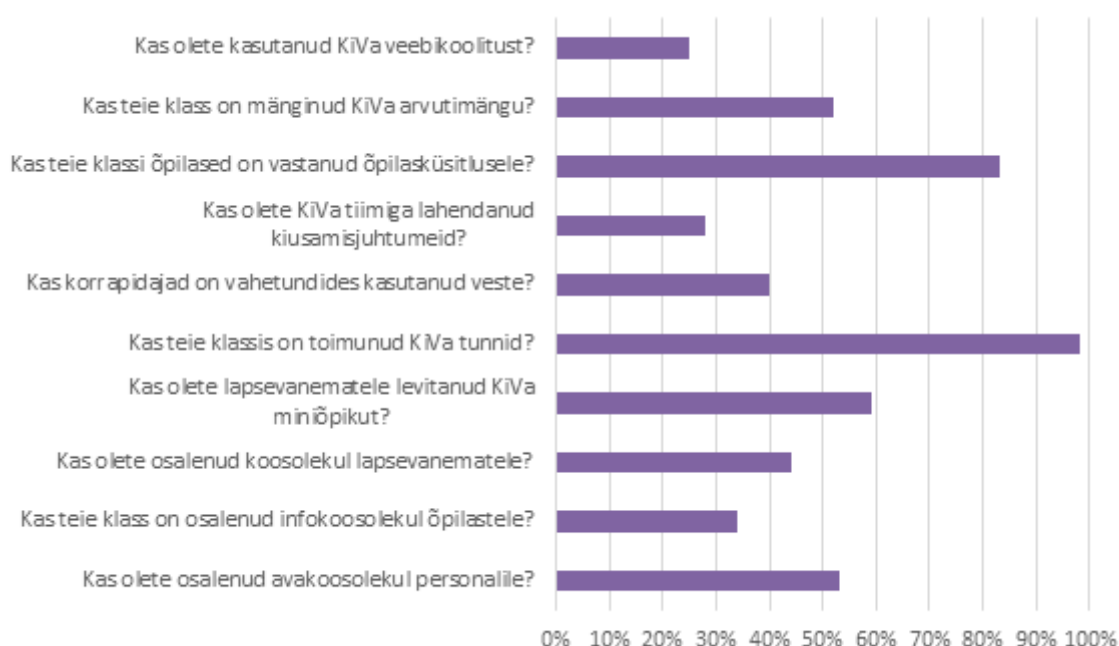

Joonis 2. KiVa tiimiliikmete hinnangud kirjalike plaanide olemasolule koolis

KiVa õpetajate hinnangud rakendustruudusele

Järgnevalt on esitatud KiVa õpetajate hinnangud rakendustruudusele. Joonisel 3. on esitatud alaküsimuste kaupa keskmised hinnangud rakendustruudusele protsentides küsimusele “Millistes KiVa Programmi tegevustes Teie ise või Teie klassi õpilased sel õppeaastal osalesid?”.

KiVa tundide läbiviimist hindasid õpetajad väga kõrgelt. Üldiselt jäid enamiku komponentide rakendamise hinnangud keskmiseks või alla keskmise. Suurimaid puudujäärke esines veebikoolituse kasutamises, KiVa tiimiga kiusamisjuhtumite lahendamises ja erinevatel koosolekutel osalemises. Samuti kasutati suhteliselt vähe korrapidajaveste.

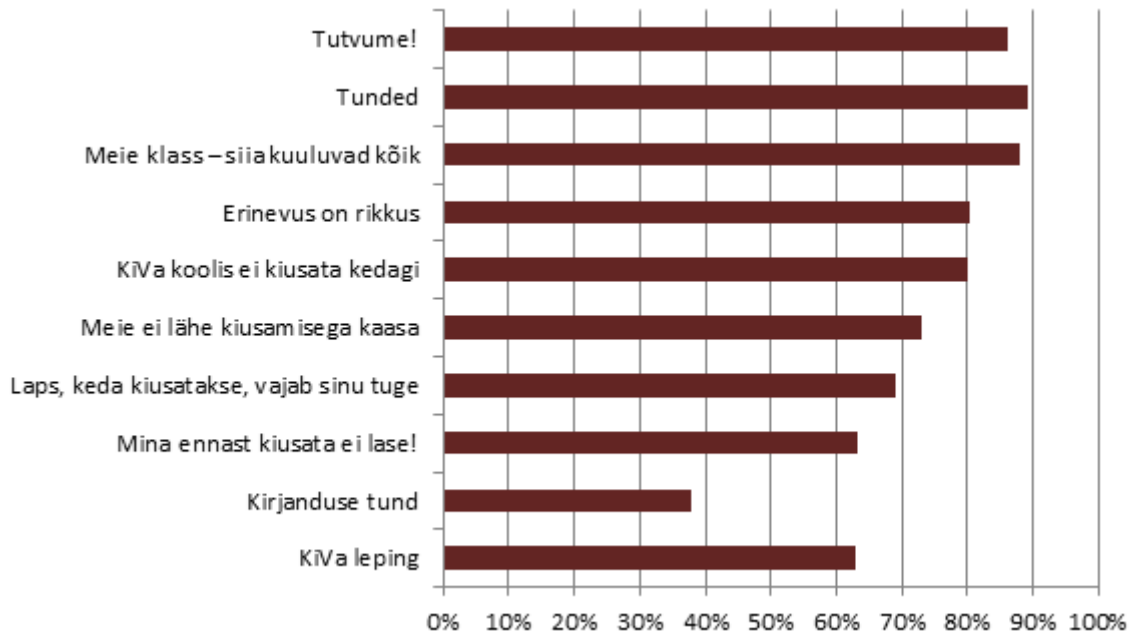
Joonis 3. KiVa õpetajate hinnangud KiVa programmi tegevustes osalemisele

KiVa tiimiliikmete ja õpetajate rakendustruuduse hinnangute võrdlus

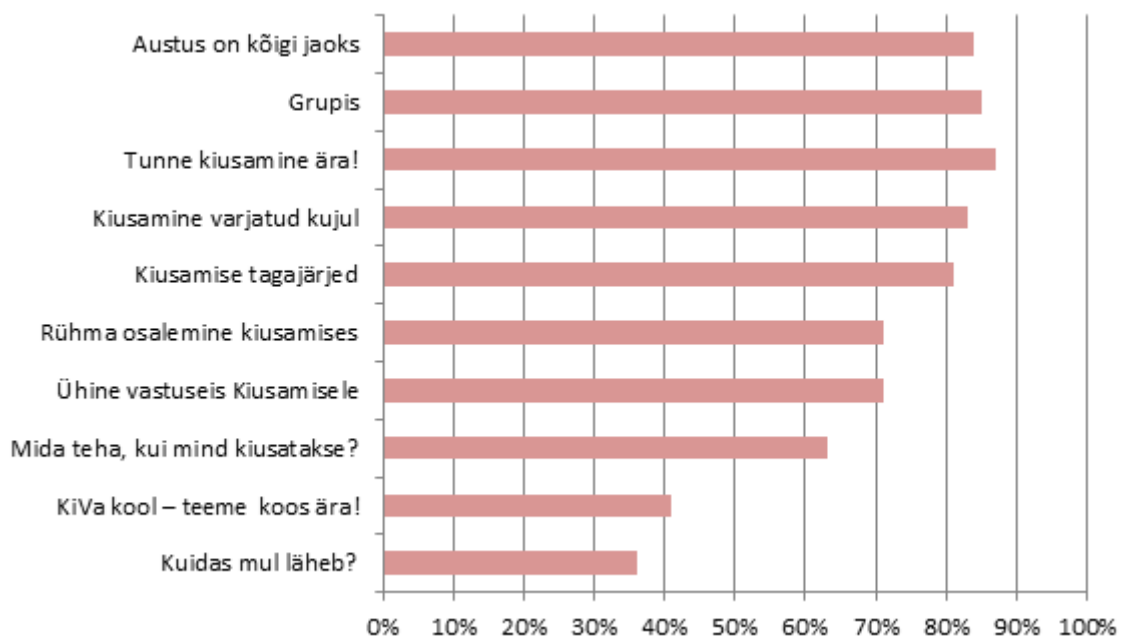
KiVa tiimiliikmete ülesannetes leidis kolm komponenti, mida nad hindasid statistiliselt oluliselt kõrgema rakendusmääraga, kui KiVa õpetajate hinnangutest ilmnis. Esiteks hindasid tiimiliikmed, et nad lahendasid statistiliselt oluliselt tihemini kiusamisjuhtumeid, kui õpetajad tiimiliikmetega kiusamisjuhtumite lahendamist hindasid ($U=988,00$, $p<0,001$). Sama tulemus leiti ka mitte-KiVa klassijuhatajate ja tiimiliikmete hinnangute võrdluses ($433,50$, $p=0,003$). Teiseks hindasid tiimiliikmed võrreldes KiVa õpetajate hinnangutega, et nende koolides on statistiliselt oluliselt tihemini õpilased mänginud KiVa arvutimängu ($U=1105,00$, $p<0,001$). Kolmandaks hindasid tiimiliikmed, et personal on veebikoolitusest teadlikum ja seda suuremal määral kasutanud, kui KiVa õpetajad seda arvasid ($U=973,00$, $p<0,001$).

KiVa õpetajate rakendustruuduse hinnangud KiVa tundide läbiviimisel

Õpetajad andsid hinnanguid ka läbitud KiVa tundide mahule. Joonisel 4. on esitatud I mooduli ja joonisel 5. II mooduli KiVa õpetajate hinnangud 10 vastava mooduli KiVa tundide läbimise mahule. KiVa õpetajad täitsid õppeaasta jooksul hinnanguliselt keskmiselt 70,8% õppetundide mahust. On märgata tendentsi, et õppeaasta alguses täidetakse mõlemas moodulis tundide mahtu kõrgemal määral.

Joonis 4. I mooduli KiVa õpetajate hinnangud KiVa tundide läbimise mahu kohta

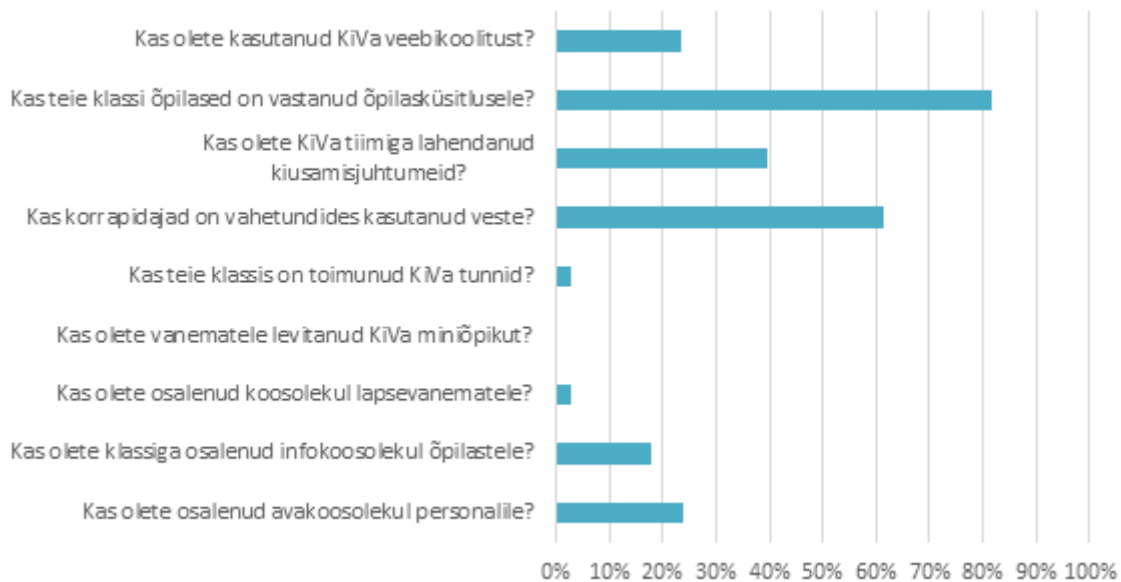
Joonis 5. II mooduli KiVa õpetajate hinnangud KiVa tundide läbimise mahu kohta

Mitte-KiVa klassijuhatajate hinnangud rakendustruudusele

Joonisel 6. On esitatud mitte-KiVa Klassijuhatajate hinnangud erinevate KiVa komponentide kasutamisele.

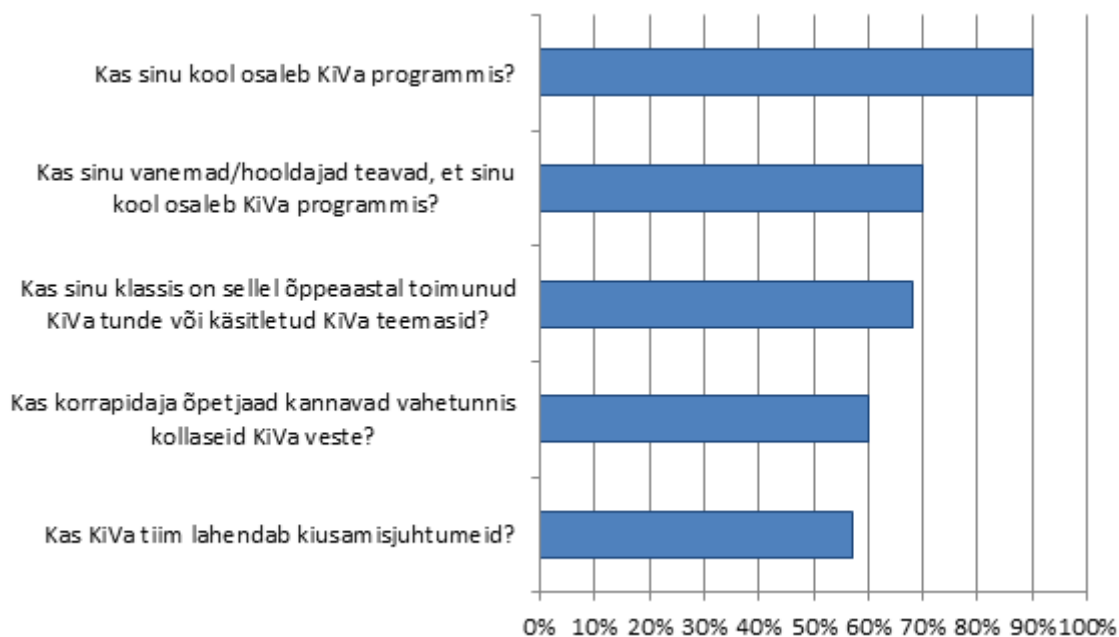
Mitte-KiVa klassijuhatajate ja KiVa õpetajate hinnangute võrdlusest selgus, et mitte-KiVa klassijuhatajate arvates kasutati korrapidajaveste statistiliselt oluliselt sagedamini ($U=1521,50$, $p=0,045$). Samuti selgus, et KiVa õpetajate rakendustruudus oli statistiliselt oluliselt kõrgem järgmistes KiVa programmi komponentides: osalemine KiVa teemalisel õppeaasta avakoosolekul personalile ($U=1452,50$, $p=0,015$), osalemine koosolekul lapsevanematele ($U=1208,50$, $p<0,001$), lapsevanematele KiVa miniõpiku levitamine ($U=893,00$, $p<0,001$) ja KiVa tundide klassis läbiviimine ($U=87,50$, $p<0,001$).

Joonis 6. Mitte-KiVa Klassijuhatajate hinnangud erinevate KiVa komponentide kasutamisele

Õpilaste hinnangud rakendustruudusele

Järgnevalt on esitatud õpilaste hinnangud rakendustruudust puudutavatele küsimustele (Joonis 7.). Üldiselt olid õpilased teadlikud KiVa programmi tegutsemisest nende koolis. Õpilased hindasid, et KiVa tiimi kiusamisjuhtumite lahendamine ja korrapidajavestide kasutamine vahetunnis on nende koolis enamasti rakendatud, kuid vähesemal määral kui teised KiVa komponendid.

Joonis 7. Õpilaste hinnangud KiVa programmi rakendustruudust puudutavate küsimuste kohta

KiVa programmi alustavate ja edasijõudnud koolide rakendusmäärade hinnangute võrdlus

Järgnevalt on toodud välja tulemused teise uurimisküsimuse “Millised on vastajate hinnangutest järeldatavad erinevused rakendustruuduses esimest aastat ja mitmendat aastat programmi rakendavate koolide vahel?” kohta.

Kõigepealt on esitatud KiVa tiimiliikmete, siis KiVa õpetajate, seejärel mitte-KiVa klassijuhatajate ja lõpuks õpilasküsitluse hinnangute võrdlus KiVa programmi rakendustruudusele vastavalt sellele, kas vastajad on alustavatest või edasijõudnud KiVa koolidest.

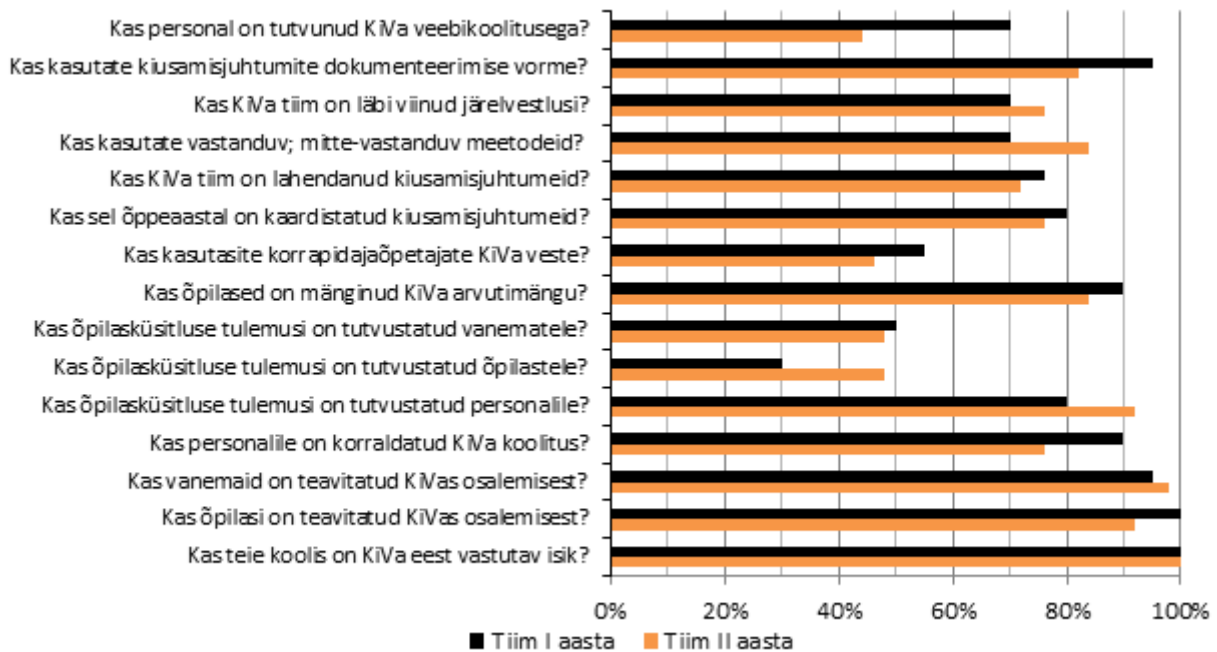
Alustavate ja edasijõudnud KiVa koolide tiimiliikmete rakendustruuduse hinnangute võrdlus

Järgnevalt on joonisel 8. esitatud alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa tiimiliikmete hinnangute võrdlus rakendustruudusele.

Leiti ka erandeid, kuid üldiselt hindasid alustavate koolide tiimiliikmed enamikes KiVa komponentides enda rakendusmääru kõrgemalt kui edasijõudnud koolide tiimiliikmed.

Alustavate koolide KiVa tiimiliikmete hinnangud olid rakendustruuduse vaatepunktist võrreldes edasijõudnud koolide tiimiliikmetega statistiliselt oluliselt kõrgemad ainult

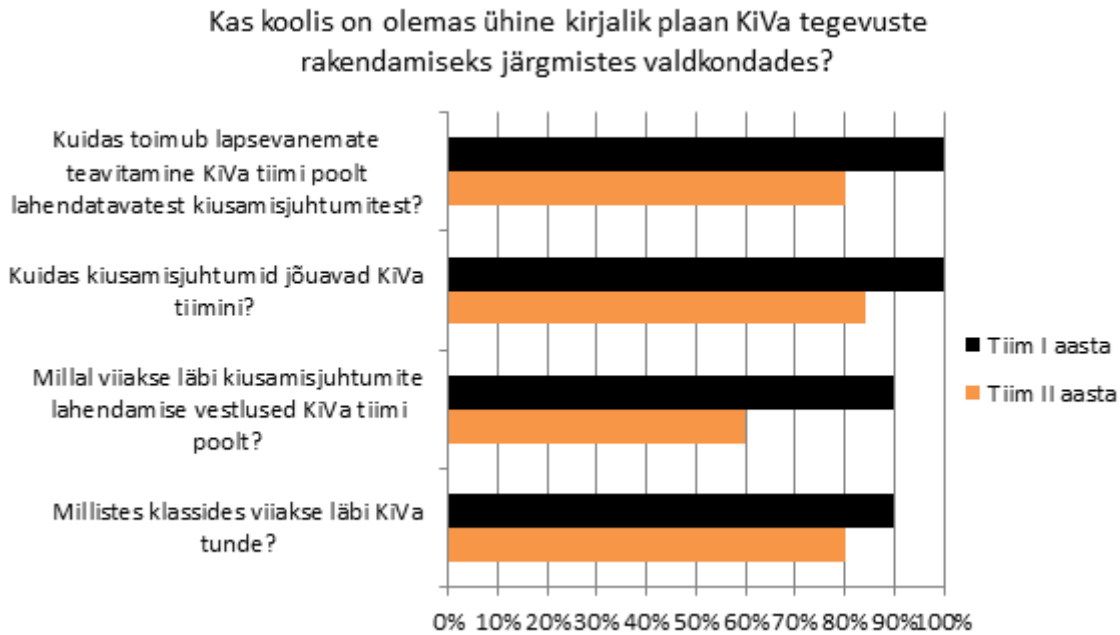
küsimuses “Kas teie kooli personal on tutvunud KiVa siseveebis oleva koolitusega?”
($U=61,00$, $p=0,008$).

Joonis 8. Alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa tiimiliikmete hinnangute võrdlus rakendustruudusele

Joonisel 9. on esitatud alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa tiimiliikmete kirjalike plaanide kohta käivate hinnangute võrdlus.

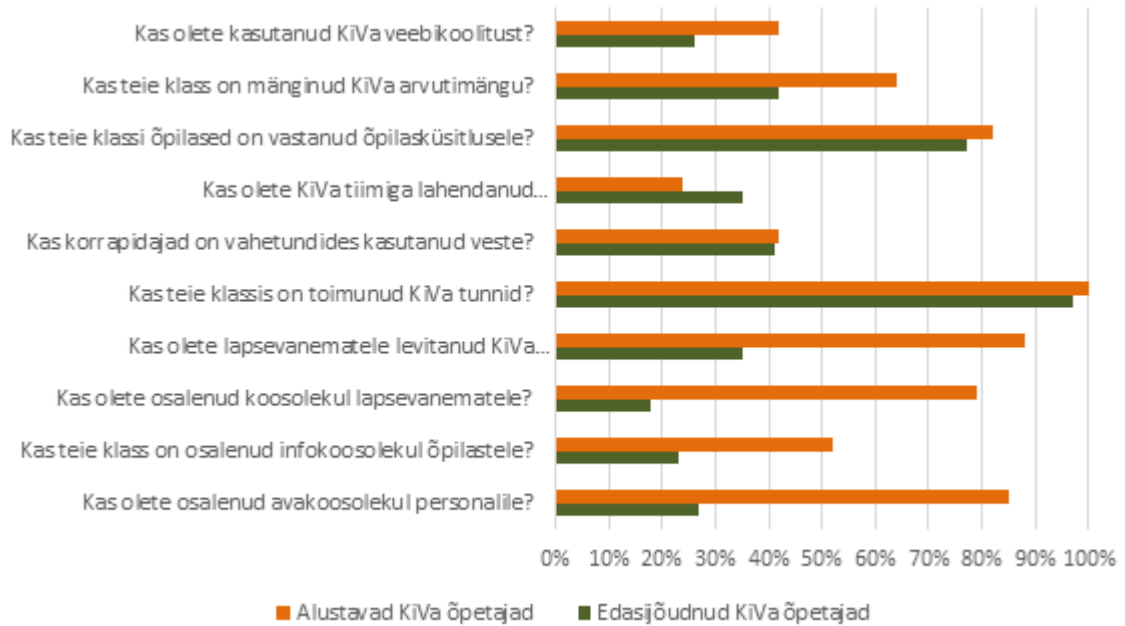
Kirjalike plaanide täitmise küsimustes ei esinenud alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa tiimiliikmete hinnangute vahel statistiliselt olulisi erinevusi. Siiski esineb siin tendents, kus alustavate koolide tiimiliikmed on eranditult hinnanud oma rakendusmääru kõrgemalt kui edasijõudnud koolide tiimiliikmed.

Joonis 9. Alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa tiimiliikmete kirjalike plaanide kohta käivate hinnangute võrdlus

Alustavate ja edasijõudnud KiVa koolide õpetajate hinnangute võrdlus rakendustruudusele

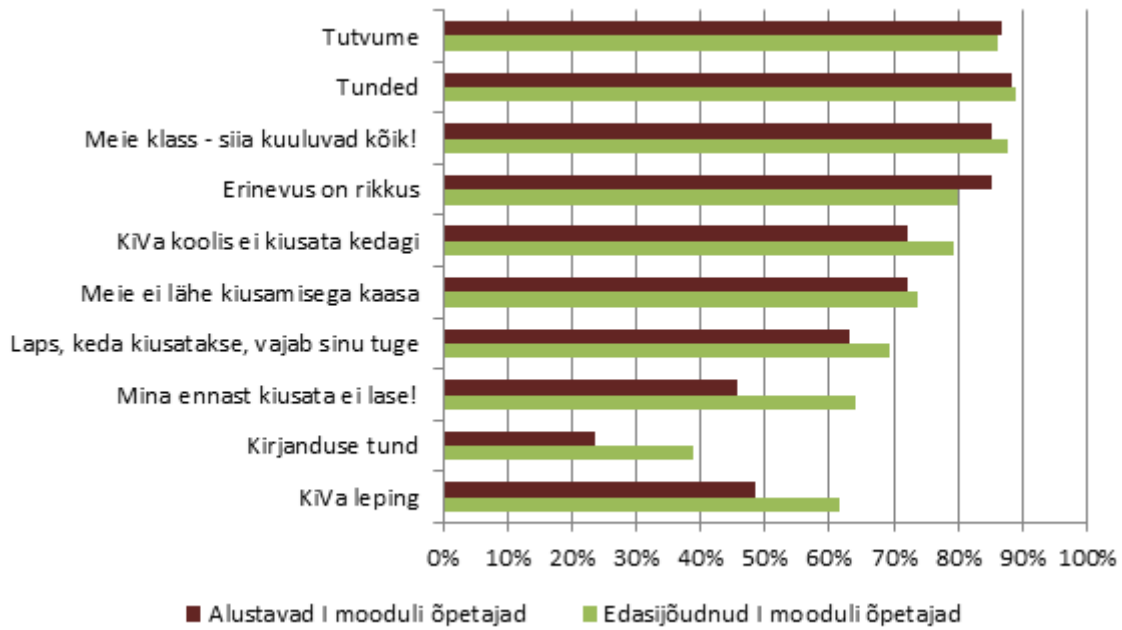
Joonisel 10. on esitatud alustavate ja edasijõudnud koolide õpetajate rakendustruuduse hinnangute võrdlus. Alustavate koolide õpetajad täitsid statistiliselt oluliselt kõrgema rakendusmääraga järgnevaid KiVa programmi aspekte: KiVa teemalisel avakoosolekul osalemine personalile ($U=462,00$, $p<0,001$), õppeaasta avakoosolekul osalemine ($U=775,50$, $p=0,004$), osalemine KiVa koosolekul lapsevanematele ($U=429,00$, $p<0,001$), KiVa arvutimängu mängimine klassi õpilastega ($U=858,00$, $p=0,048$), veebikoolitusest teadlik olemine ja selle rakendamine ($U=754,50$, $p=0,009$). Ülejäänud küsimuste hinnangute vahel statistiliselt olulisi erinevusi ei esinenud.

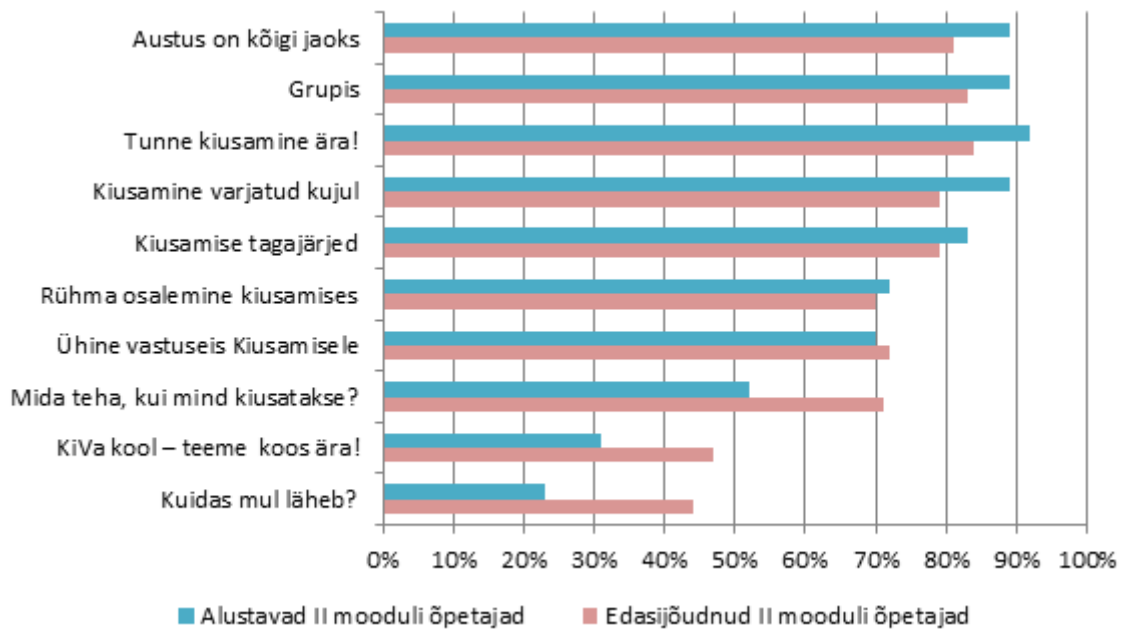
Joonis 10. Alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa õpetajate hinnangute võrdlus rakendustruudusele

Üks võrreldav alustavate ja edasijõudnud KiVa koolide komponent on ka KiVa tundide täitmise maht. Järgnevalt on toodud välja õpetajate KiVa tundide rakendustruuduse hinnangute võrdlused. Joonisel 11. on võrreldud alustavate ja edasijõudnud koolide I mooduli KiVa õpetajate hinnanguid ja joonisel 12. on võrreldud alustavate ja edasijõudnud koolide II mooduli õpetajate hinnanguid. Mõlemas moodulis on õppeaasta progresseerudes märgata ühtlast langust tundide andmise ja materjali läbimise osas. I mooduli õpetajate kava järgi algab õppeaasta tunniga “Tutvume”, mida täidetakse mõlemas alagrupis paremini, kui viimaseid tunde, mis on planeeritud õppeaasta lõpu poole. Sarnane tendents esineb ka II mooduli õpetajate seas.

Statistiliselt olulisi erinevusi ei esinenud edasijõudnud ja alustavate KiVa koolide I mooduli õpetajate hinnangutes tundide materjali läbimise rakendustruudusele. Samuti ei leitud statistiliselt olulisi erinevusi edasijõudnud ja alustavate KiVa koolide II mooduli õpetajate hinnangutes tundide materjali läbimise rakendustruudusele.

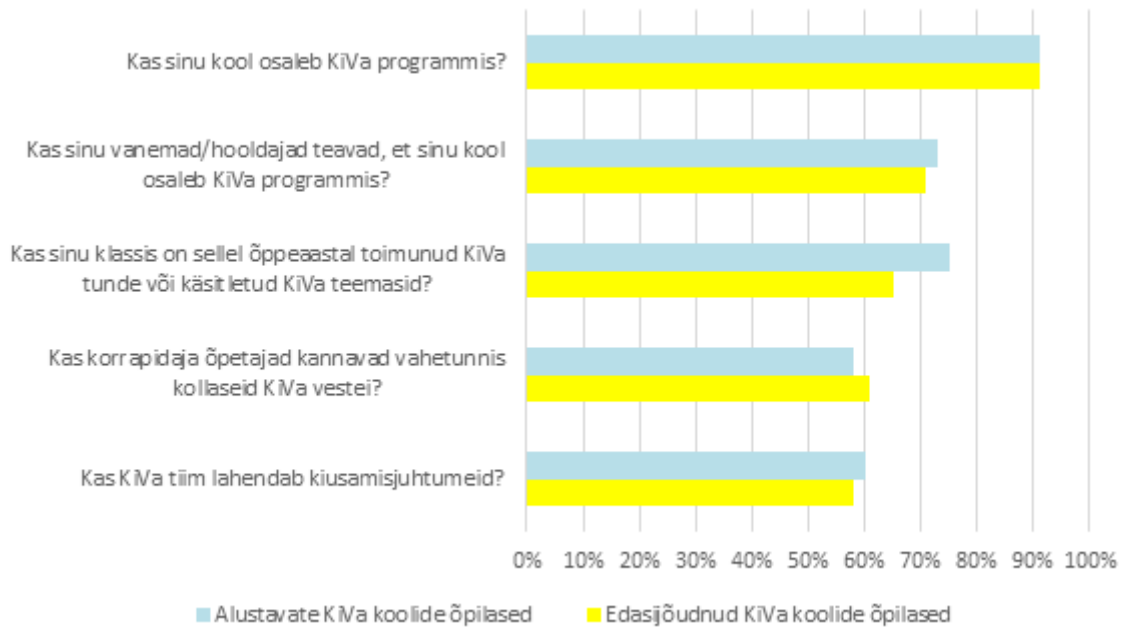

Joonis 12. Alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa I mooduli õpetajate hinnangute võrdlus rakendustruudusele

Joonis 13. Alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa II mooduli õpetajate hinnangute võrdlus rakendustruudusele

Alustavate ja edasijõudnud KiVa koolide õpilaste hinnangute võrdlus rakendustruudusele

Joonis 14. Alustavate ja edasijõudnud KiVa koolide õpilaste hinnangute võrdlus rakendustruudusele

Alustavate ja edasijõudnud koolide õpilaste hinnangute vahel ei esinenud statistiliselt olulist erinevust. Õpilaste ja koolide personali omavahelises võrdluses rakendustruuduse koondskoorides ei leidunud statistiliselt olulist erinevust. See näitab, et kooli õpetajate ja sama kooli õpilaste hinnangud rakendustruudusele olid suhteliselt sarnased. Erinevus puudus ka siis, kui võrreldi eraldi esimese aasta ja mitmenda aasta koolide õpilaste ja personali hinnanguid.

Mitte-KiVa Klassijuhatajate ning KiVa õpetajate hinnangute võrdlus rakendustruudusele

Edasijõudnud koolides oli võimalik omavahel võrrelda ka mitte-KiVa Klassijuhatajate ja KiVa õpetajate rakendustruuduse näitajaid. Ilmnesid mõned rakendustruudusega seonduvad statistiliselt olulised erinevused. Edasijõudnud koolide KiVa õpetajad osalesid statistiliselt oluliselt tihedamini mitte-KiVa klassijuhatajatest KiVa koosolekul lapsevanematele ($U=1059,00$, $p=0,022$), KiVa miniõpiku levitamisel lapsevanematele ($U=817,0$, $p<0,001$), KiVa tundide läbiviimisel klassides ($U=71,00$, $p<0,001$). Kuigi statistiliselt olulist erinevust ei

leitud, hindasid mitte-KiVa klassijuhatajad, et nad kandsid korrapidajaveste KiVa õpetajate hinnangutega võrreldes märgatavalt sagedamini ($U=1008,00$, $p=0,055$).

Alustavate koolide KiVa õpetajad osalesid enda hinnangul statistiliselt oluliselt mitte-KiVa klassijuhatajatest täpsemini KiVa koosolekul klassijuhatajatele ($U=243,50$, $p<0,001$), KiVa teemalisel õppeaasta avakoosolekul või muul informeerival sündmusel õpilastele ($U=419,50$, $p=0,004$), KiVa koosolekul lapsevanematele ($U=149,50$, $p<0,001$), KiVa miniõpiku levitamisel lapsevanematele ($U=76,00$, $p<0,001$), KiVa tundide läbiviimisel klassides ($U=16,50$, $p<0,001$).

Arutelu

Käesoleva töö uurimisprobleem tuleneb sellest, et sekkumisprogrammide töö tõhustamiseks on tarvis uurida rakendustruudust ja kuna Eestis ei ole veel KiVa programmi rakendustruudust hinnatud ning seetõttu puudub ülevaade, millisel määral ja kui täpselt programmi rakendatakse. Sellest lähtuvalt oli käesoleva magistritöö eesmärgiks KiVa programmi rakendustruuduse hindamine Eesti koolides ning esimest ja teist aastat KiVa programmis osalenud koolide tulemuste võrdlus. Teisele uurimisküsimusele püstitati juurde ka hüpotees, mis osutus üldises plaanis valeks, kuid kui analüüsiti KiVa komponente eraldi, leiti siiski komponentide rakenduse vahelisi statistiliselt olulisi erinevusi.

Uurimuse jaoks viidi läbi ankeetküsitlus Eestis KiVa programmi rakendavate koolide mitte-KiVa klassijuhatajate, KiVa õpetajate ja tiimiliikmete seas. Samuti võrreldi saadud tulemusi KiVa õpilasküsitluse koondnäitajatega. Saadud tulemuste põhjal loodi valemid, mille alusel arvutati iga vastaja, kooli ja vastajategrupi rakendustruuduse protsente ehk rakendusmäärasid. Erinevate programmi komponentide rakendusmäärasid võrreldes leiti peamised puudujäägid ja ka paremini rakendatavad aspektid. Samuti võrreldi alustavate ja edasijõudnud KiVa programmi rakendavate koolide rakendusmäärasid, kus leiti ka peamised statistiliselt olulised erinevused. Järgnevalt on arutletud uurimuses saadud tulemuste üle uurimisküsimuste kaupa.

KiVa programmis osalenud vastajagruppide rakendusmäärad

Üheks aspektiks rakendustruuduse hindamisel tuleb võtta arvesse KiVa juhendmaterjalide ettekirjutust, et liitunud koolide õpetajad ja tiimi liikmed kohustuvad vastama rakendustruuduse küsimustikule. Antud juhul täitis seda nõuet 28 kooli 38st koolist. Väga

sarnase vastajate suhtarvu on saanud varasemalt Soome KiVa rakendustruuduse uurijad (vt nt Ahtola et al, 2013).

Kõige kõrgemaks hindasid enda rakendusmäära KiVa tiimiliikmed (eeskätt alustavatest koolidest) ning kõige madalam hinnang rakendustruudusele oli mitte-KiVa klassijuhatajatel. Sellised tulemused olid oodatud, kuna mitte-KiVa klassijuhatajatel on kohustuslike programmi komponentide arv väiksem, seega puudub ettekirjutus ka neid ellu viia. KiVa tiimiliikmed on omakorda KiVa programmi elluviimise eest vastutavad ning sellest rollist lähtuvalt võivad nad vastata teataval määral ka sotsiaalselt soovitud vastuseid, ehk nad võivad hinnata KiVa programmi elluviimist kõrgema rakendusmääraga.

Nii õpetajate, tiimiliikmete kui ka õpilaste vastuste seas ilmnes tendents, et alustavate koolide vastajad hindasid KiVa programmi elluviimist enda koolis kõrgema rakendusmääraga kui edasijõudnud koolide vastajad. See on eeldatav tulemus, võttes arvesse teoreetilisi vaatepunkte ja varasemate uurijate kogemusi (Aarestrup et al, 2015; Shapley, Sheenan, Maloney & Caranikas-Walker, 2010; van Nassau et al. 2016). Heaks näitajaks on siinkohal kindlasti asjaolu, et edasijõudnud koolide vastajate hinnangud ei olnud üheski vastajagrupis alustavate koolide vastajate hinnangutega võrreldes statistiliselt oluliselt madalama rakendusmääraga. See viitab sellele, et kuigi esines erinevusi, polnud koolid jätkuaastal programmi elluviimise mahtu märgatavalt langetanud. Siiski puudub võimalus võrrelda käesolevas töös saadud edasijõudnud koolide rakendusmäärade hinnanguid nende algusaasta hinnangutega.

Koolide erinevus rakendustruuduse hinnangutes varieerus suhteliselt suurel määral ehk madalaima ja kõrgeima rakendustruuduse hinnangu vahel leiti kahekordne erinevus. Siiski olid kahe kõrgeima rakendusmääraga koolide vastajad ainult KiVa tiimiliikmed, kes võisid anda sotsiaalselt soovitud vastuseid ning võimalus õpetajate hinnangutega kõrvutada puudus. Kuna kõikides koolides ei vastanud kõik vastajagrupid, siis on ka raske täpselt hinnata nende koolide rakendusmäära. Kindlasti näeb ideaal ette, et KiVa programmi rakendatakse täies mahus kõikide vastajagruppide lõikes. Siiski on erinevad autorid leidnud, et praktikas ei ole mõtet sellist tulemust loota. Vastajagruppide hinnangute vahel esines ka teatavaid vasturääkivusi. Seda saab avada erinevate vastajagruppide hinnangute võrdluse kaudu, mida on tehtud käesolevas töös järgnevatel peatükkides.

Üks võimalik moodus avada programmi rakendamise piisavat määra, on võtta arvesse 60% mahu täitmise määr, mida on soovitanud mitmed autorid. Käesoleva töö autor sõnastas eeltoodud mahu täitmise määra teksti lihtsustamiseks ja paremini loetavaks muutmise eesmärgil kui edukuse määra.

Järgnevalt on arutletud uurimisküsimuse “Millisel määral täidavad enda hinnangul KiVa programmiga liitunud koolide õpetajad ja tiimi liikmed programmis ettekirjutatud tegevusi nende poolt täidetud tegevuste kaardistuse põhjal?” üle.

KiVa tiimiliikmete hinnangud rakendustruudusele

Tiimiliikmed hindasid enda rakendustruuduse üldiselt kõrgeks. Siiski leidis ka teatavaid puudujääke KiVa programmi täitmisel ja vasturääkivusi teiste vastajagruppide hinnangutega kõrvutades. Kõikides vastanud koolides oli olemas KiVa programmi eest vastutav isik, mis on ka loogiline, kuna muidu ei oleks koolist vastavat tiimi ankeeti ilmselt laekunud.

Suhteliselt kõrge rakendusmääraga, kuid siiski edendamist vajav aspekt edasijõudnud koolide tiimiliikmete hinnangutes oli asjaolu, et ainult kolmveerand vastajatest märkis, et nende koolis on personalile läbi viidud KiVa programmi koolitus. See on aga väga tähtis aspekt KiVa tegevuste elluviimisel, analüüsides ka teoreetilistest vaatepunktidest, kus on leitud, et õpetajate rakendustruudus ja programmi sisu edastuse kvaliteet sõltuvad teataval määral ka programmi juhtide toetusest ja programmi sisu avavate koolituste läbimisest. Alustavate KiVa koolide näitaja oli antud küsimuses küll kõrgem kui edasijõudnud koolide tiimiliikmete hinnangutes, kuid vajab sellegipoolest praktikas täpsemat rakendust.

Tiimiliikmete hinnangutest selgus veel, et õpilasküsitluse tulemusi tutvustati puudulikult nii õpilastele kui ka lapsevanematele. Siiski hindasid tiimiliikmed, et õpilasküsitluse tulemusi on personalile tutvustatud väga kõrge rakendusmääraga. Sellest võib järeldada, et õpilastelt kogutud andmeid siiski kasutati, kuid teavitustöö piirdus pigem organisatsiooni personali informeerimisega. Puudujääke esines veel veebikoolituse tutvustamisel personalile ja KiVa korrapidajavestide kasutamises, mida on avatud täpsemalt järgnevates peatükkides.

Ülejäänutes tiimiliikmete käest uuritud hinnangutes on rakendusmäärad kas ületanud edukuse määra või on lausa väga kõrged. Tiimiliikmed hindasid kõikides koolides, et nende kooli õpilasi on teavitatud KiVa programmi toimimisest nende koolis. Õpilasküsitluse tulemused on selle tulemusega heas kooskõlas ja näitavad samuti, et peaaegu kõik õpilased on teadlikud KiVa programmist nende koolis. Väga edukalt hinnati ka erinevate dokumenteerimise vormide ja kirjalike plaanide täitmise nõuet. Kõrgelt hinnati ka KiVa kiusamisvastaste meetodite rakendamist kiusamisjuhtumite lahendamisel, mille puhul leiti küll erinevusi õpetajate hinnangutega võrreldes. Mõnedes KiVa komponentides leiti vaadeldavaid sarnasusi võrreldes teiste vastajagruppide hinnangutega.

Sarnasused tiimiliikmete ja teiste vastajagruppide hinnangute vahel

Puudujääke esines näiteks vahetunnis kasutamiseks mõeldud KiVa korrapidajavestide kandmises. Tiimiliikmete hinnangud olid vestide kasutamisele veidi optimistlikumad, kuid siiski suhteliselt sarnased KiVa õpetajate hinnagutele, mille kasutamise sagedust hindasid viimased pigem samuti kesiseks. Mitte-KiVa klassijuhatajate hinnangutest selgus, et nemad on kasutanud KiVa veste kõrgema rakendusmääraga kui teised vastajagrupid ning nende hinnangud ületasid ainsana edukuse määra. Õpilased hindasid õpetajatepoolset vestide kasutamist suhteliselt sarnaselt teiste vastajagruppide hinnangutega. See viitab tulemuste kooskõlale ning seeläbi võib anda soovitusi vestide kasutamise tõhustamiseks. Näitena võib tuua välja, et kui üks korrapidajaõpetajatest kannab regulaarselt vesti, siis võib õpilastele jääda mulje, et vesti kasutamine ongi õpetajate hulgas väga sage. Õpilasele piisab lihtsalt vesti nägemisest, ta ei seo seda isikutega.

Töös leiti vastajagruppide hinnangute võrdlemisel erinevusi mõnedes aspektides.

Erinevused tiimiliikmete ja õpetajate hinnangute vahel

Tiimiliikmete ja KiVa õpetajate hinnangutes leidis ka teatavaid lahkkelisid. Veidi alla edukuse määra jäi tiimiliikmete hinnangute järgi veebikoolituse tutvustamine personalile ja selle õpetajatepoolne rakendamine. Siiski tuleb mainida, et veebikoolitus ei ole õpetajatele kohustuslik KiVa programmi komponent. Tiimiliikmete hinnang veebikoolituse rakendusmäärale on statistiliselt oluliselt kõrgem kui KiVa õpetajate hinnang veebikoolituse praktikas kasutamisele. Tiimiliikmete hulgas oli enamlevinud variandiks see, et ollakse veebikoolitusest teadlikud ja osad õpetajad on seda kasutanud. Suurem enamus mitte-KiVa klassijuhatajatest oli teadlik või oli käinud tutvumas KiVa veebikoolitusega, kuid aktiivset kasutamist esines suhteliselt vähe. Kuna vaid mõni üksik mitte-KiVa klassijuhataja oli veebikoolitust enda hinnangul aktiivselt kasutanud, jäi seetõttu rakendusmäär väga madalaks.

Eeltoodust võib pigem eeldada, et õpetajad ei olnud huvitatud autorile täpselt teadmata põhjustel veebikoolitust rakendama, isegi kui tiimiliikmed tegid suhteliselt head teavitustööd. Siiski on raske välja tuua täpset põhjust veebikoolituse rakendamisega seotud tulemuste kohta. KiVa programm näeb ette, et veebikoolitust tutvustatakse õppeaasta alguses KiVa programmiga liitumise raames. Mitte ükski vastanud tiimi liige ei märkinud, et neil oleks korraldatud ühist veebikoolituse läbimise päeva. Veebikoolituse küsimus ei olnud sõnastatud otseselt ainult käesoleva aasta tegevuste kohta, mille korral oleks loogiline, et kui

edasijõudnud KiVa koolides on juba esimesel aastal veebikoolitust kasvõi infokoosolekul tutvustatud, siis järgnevatel ei pruugita enam kordustööd teha.

Siinkohal võib ka arutleda ja küsida, et kas õpetajad on raporteerinud tiimiliikmetele igapäevast olukorda tõeselt ja kas võib juhtuda, et seetõttu ei ole tiimiliikmed teadlikud tegelikust olukorrast? Õpetajad võisid anda tiimiliikmetele sotsiaalselt soovitud vastuseid veebikoolituse kasutamise määra kohta. Teine võimalus on, et tiimiliikmed on ise erinevatel põhjustel hinnanud olukorda paremaks ning õpetajate hinnangud on suhteliselt täpsed.

Samas saab tuua välja ka võimaliku statistilise aspekti, et kui enamik õpetajaid oli veebikoolitust rakendanud vähesel või täiesti puudulikul määral, kuid mõni õpetaja siiski oli seda kasutanud, said tiimi liikmed vastata, et nende koolis ollakse veebikoolitusest teadlikud ja osad õpetajad seda ka kasutavad. Nii tiimiliikmed kui õpetajad võisid vastata sisuliselt täpselt samale küsimusele tõeselt, kuid kuna enamik õpetajaid oli veebikoolitust kasutanud vähesemal määral, on ka statistilised suurusjärgud rakendusmäärade hinnangute võrdluses erinevad. Sarnased probleemid võivad esineda ka seonduvalt KiVa arvutimängu klassis mängimisega.

Tiimiliikmed hindasid, et nende koolides on õpilased mänginud KiVa arvutimängu väga kõrge rakendusmääraga. Õpetajate hinnangutel oli KiVa arvutimängu mängimise rakendustruudus märgatavalt tagasihoidlikum, ehk õpetajad hindasid rakendusmäära statistiliselt oluliselt madalamaks kui tiimiliikmed. On suhteliselt keeruline avada õpetajate ja tiimi liikmete hinnangute erinevusi. Ka siinkohal võib küsida, et kas õpetajad on raporteerinud tiimiliikmetele igapäevast olukorda väärtalt ja seetõttu ei ole tiimiliikmed teadlikud tegelikust olukorrast, või on antud sotsiaalselt soovitud vastuseid. Teine võimalus on, et tiimiliikmed on ise erinevatel põhjustel hinnanud olukorda paremaks ning õpetajate hinnangud on suhteliselt täpsed. Eelmises veebikoolitust analüüsisivas osas välja toodud statistiline probleem võib esineda ka siin. Nimelt võis tiimiliige olla teadlik, et nende koolis mängitakse KiVa arvutimängu, kuid seda kasutasid vähesed õpetajad, ning ka õpetajapoolne rakenduse täpne maht võis olla tiimiliikmele vastamise hetkel teadmata.

Tiimiliikmed hindasid, et nad kaardistasid kiusamisjuhtumeid kõrge rakendusmääraga ja aitasid võrdlemisi tihti neid ka lahendada. Õpilaste hinnangud KiVa tiimi liikmete kiusamisjuhtumite lahendamisele on suhteliselt sarnased tiimiliikmete hinnangutele, kuid siiski veidi tagasihoidlikumad. Nii KiVa õpetajad kui ka mitte-KiVa klassijuhatajad hindasid, et KiVa tiimiga kiusamisjuhtumite lahendamine toimus statistiliselt oluliselt madalama rakendusmääraga, kui tiimiliikmed seda väitsid. Mitte-KiVa klassijuhatajate hinnangul toimus KiVa tiimiga kiusamisjuhtumite lahendamine küll veidi tihedamini, kui KiVa õpetajad seda

hindasid, kuid hinnang jäi siiski tugevalt alla tiimi hinnangutele. Sellist rakendusmäära erinevust on raske selgitada, eriti võttes arvesse, et antud töö raames ei analüüsitud juhtumite arvu, vaid lihtsalt asjaolu, kas juhtumeid on KiVa tiimi ja õpetajate vahelises koostöös üritatud lahendada või mitte.

KiVa õpetajate hinnangud rakendustruudusele

Schoenwald jt (2011) on leidnud, et tuleb välja selgitada programmi tähtsamad elemendid ning kindlasti hinnata nende rakendustruudust. KiVa õpetajad hindasid keskmiselt enda rakendustruudust üle edukuse määra. See on hea tulemus ning seeläbi võib loota häid tulemusi kiusamise vähenemises KiVa koolides. Mitte-KiVa klassijuhatajad hindasid enda rakendustruuduse rohkem kui kaks korda edukuse piirist madalamaks. Kuigi viimastele polnud kõik programmi osad kohustuslikud, saab väita, et sellise rakendusmääraga on edukate tulemuste saavutamise võimalus äärmiselt kaheldav. Üheks väga tähtsaks aspektiks KiVa programmiga edukuse saavutamisel on täpne KiVa tundide läbiviimine.

KiVa programmi üks tähtsaim ja ka suurim komponent on KiVa tundide täpne läbiviimine. Kui võrrelda Soomes (Haataja et al, 2014) KiVa rakendustruuduse uurimuse ja käesoleva töö KiVa õpetajate poolt hinnatud KiVa tundide läbiviimise mahtu, siis on näitajad sisuliselt identsed. Mõlemas uurimuses leiti, et õpetajad täitsid tundide mahust enamiku ehk ca 70%. See on eelpool välja toodud edukuse määra arvesse võttes hea tulemus ning sellest lähtuvalt võib oodata ka positiivseid tulemusi kiusamise vähenemisele Eesti KiVa koolides. Vaid üks mitte-KiVa klassijuhataja väitis, et ta viis KiVa tunde läbi. KiVa tundide läbiviimise mahtu uurivad küsimused olid esitatud küll 5-pallilisel Likert'i skaalal, kuid ei kajasta tundide sisu edastamise kvaliteeti. KiVa õpetajate seas ilmselge tendents, et KiVa tundide läbiviimise maht oli õppeaasta alguses väga kõrge rakendusmääraga, kuid langes õppeaasta lõpuks märgatavalt. Seda tendentsi võib seletada sellega, et õpetajad võivad olla õppeaasta lõpuks väsinumad, võivad esineda raskused tundide tegemiseks aja leidmisel ja kevadpoolaastal õppekava täitmisega seotud pingete kuhjumisega. Seletada. Enamik õpilasi hindas, et nende koolides on antud KiVa tunde, kuid peaaegu kõik KiVa õpetajad väitsid, et nad on KiVa tunde klassides läbi viinud. Seda saab seletada seeläbi, et KiVa õpetajad õpetasid sihtklasse, kuid õpilasi vastas aga nii siht- kui mitte-KiVa klassidest.

KiVa õpetajad osalesid enda hinnangul suhteliselt vähesel ja mitte-KiVa klassijuhatajad väga vähesel määral koosolekutel personalile, lapsevanematele ja õpilastele. Siiski on tähtis märkida, et KiVa õpetajate seas olid väga suured erinevused alustavate ja edasijõudnud õpetajate hinnangutes koosolekutel osalemisele alustavate KiVa õpetajate

kasuks (täpsemalt on sellest arutletud arutelu järgnevas osas). Koosolekutel osalemine on siiski tähtis komponent KiVa tegevuste koordineerimisel ja elluviimisel ning programmi kohustuslik osa igal tegevusaastal.

Mitte ükski mitte-KiVa klassijuhataja ei levitanud lapsevanematele KiVa miniõpikut. KiVa õpetajad tegid seda enda hinnangul suhteliselt rahuldaval määral, ehk napilt alla edukuse määra. Mitte-KiVa õpetajate miniõpiku levitamise olematust saab selgitada seeläbi, et neil polnud seda kohustus teha. Lisaks ei andnud peaaegu mitte keegi neist KiVa tunde ja on võimalik, et seetõttu ei peetud vajalikuks ka lapsevanematele teemakohast materjali levitada. Samuti on võimalik, et kuna mitte-KiVa klassijuhatajad on kõik edasijõudnud koolide õpetajad, on nad alustaval KiVa aastal juba miniõpikut levitanud.

Erinevused alustavate ja edasijõudnud KiVa koolide vahel

Varasemalt on leitud, et mitmendat aastat sekkumisprogrammi rakendanud koolid ja organisatsioonid on näidanud rakendustruuduse kahanemist võrreldes esimest aastat programmis osalenutega. See idee manifesteerub teataval määral ka antud uurimuse tulemustes. Käesoleva töö raames püstitati ka järgnev hüpotees: KiVa programmi rakendustruuduse näitajad on esimest aastat programmi kasutavate koolide hulgas kõrgemad kui mitmenda aasta koolidel. See hüpotees osutus valeks ehk mitte ühegi vastajagrupi alustavate ja edasijõudnud vastajate keskmiste rakendusmäärade hinnangute vahel statistiliselt olulist erinevust ei leitud. Siiski leiti alustavate ja edasijõudnud koolide vastajate seas teatavate KiVa komponentide rakendamisega seonduvaid statistiliselt olulisi erinevusi.

Järgnevalt on arutletud uurimisküsimuse “millised on vastajate hinnangutest järeldatavad erinevused rakendustruuduses esimest aastat ja mitmendat aastat programmi rakendavate koolide vahel?” üle.

Alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa tiimiliikmete hinnangute võrdlus rakendustruudusele

Alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa tiimiliikmete hinnangute vahel leidsid mõned erinevused. Ainuke statistiliselt oluline leid oli asjaolu, et alustavate koolide tiimiliikmed tutvustasid enda hinnangul suuremal määral õpetajatele veebikoolitust. Seda saab seletada seeläbi, et osad edasijõudnud KiVa koolide tiimiliikmed ei pruugi näha vajadust veebikoolitust tutvustada, kuna seda on juba tõenäoliselt KiVa programmi algusaastal tehtud.

Kuigi statistiliselt olulist erinevust ei leitud, oli siiski suhteliselt suur vahe KiVa tiimiliikmete hinnangutes küsimuses “Kas õpilasküsitluse tulemusi on tutvustatud

õpilastele?“. Umbes pooled edasijõudnud tiimiliikmed hindasid, et nad on tutvustanud õpilastele õpilasküsitlust. Vaid kolmandik alustavatest tiimiliikmetest hindas sama tegevust tehtuks. Seda saaks selgitada sellega, et edasijõudnud koolides on olnud rohkem aega tulemuste tutvustamiseks ning mõni vastaja võis teoreetiliselt võtta arvesse ka eelmise/eelnevate aastate tegevuse. Osaliselt viib õpilasküsitluse tutvustamise rakendusmäära alla ka asjaolu, et mitte kõik õpetajad ei osalenud oma klassiga õpilasküsitluses. Alustavad õpetajad viisid õpilasküsitlusi läbi hinnanguliselt veidi sagedamini. Mitte-KiVa klassijuhatajate seas kõrgeima rakendusmääraga KiVa komponent oli õpilastega õpilasküsitlusele vastamine, mille rakendusmäär on suhteliselt sarnane KiVa õpetajate tulemustega.

Samuti oli sarnane, kuid protsentuaalselt tagasihoidlikuma vahega ka õpilasküsitluste tulemuste tutvustamine personalile, kus edasijõudnud koolide tiimiliikmete hinnangud olid võrreldes alustavate koolide tiimiliikmete hinnangutega hoopis vastupidiselt kõrgema rakendusmääraga. Alustavad tiimiliikmed tutvustasid siiski õpilasküsitluse tulemusi efektiivsemalt nii lastevanematele kui ka suhteliselt efektiivselt oma personalile. Lastevanematele olid nii alustavad kui ka edasijõudnud tiimiliikmed tutvustanud õpilasküsitluse tulemusi peaaegu identselt, ehk umbes pooltel juhtudel. Seega võib järeldada, et alustavad tiimiliikmed panid veidi rohkem rõhku õpilasküsitluse tutvustamisele personalile ja lastevanematele ning edasijõudnud koolides keskenduti veidi rohkem õpilastele tutvustamisele. Kuna õpilasküsitluse tulemusi tutvustatakse avakoosolekul, siis sealt võimaliku puudumise tõttu on suur tõenäosus et tulemustega ei tutvutagi. Sellest tulenevalt ilmneb veel omakorda asjaolu, et kui personalile pole tulemusi tutvustatud, siis ei saa ka õpilased tulemustest teada.

Kirjalikke plaane KiVa töö korraldamiseks ja tegevuste rakendamiseks koostasid alustavad tiimiliikmed kõikides aspektides kõrgema rakendusmääraga kui teist või enamat aastat rakendavate koolide tiimi liikmed. Siiski ei esinenud üheski kirjaliku plaani alaküsimuses statistiliselt olulisi erinevusi. Enim oli kirjalikesse plaanidesse märgitud kiusamisjuhtumite tiimini jõudmine ja kõige vähem pandi kirja kiusamisjuhtumite tiimipoolse lahendamise ajad. Veelgi edukamaks hindasid tiimiliikmed ennast kiusamisjuhtumite jaoks ettenähtud dokumenteerimise vormide kasutamisel. Sellised tulemused viitavad kõrgele rakendusmäärale, mis soodustavad teoreetiliselt kiusamise vähenendamise töö efektiivsusele koolides. Autor leiab siiski, et täpne dokumentatsiooni täitmine ei ole tähtsaim aspekt töös laste ja noortega.

Alustavad tiimiliikmed hindasid, et nad olid täieliku täpsusega teavitanud oma kooli õpilasi KiVa kooliks olemisest. Edasijõudnud tiimiliikmed täitsid sama nõuet hinnanguliselt veidi madalamalt. Mitte ükski tiimiliige ei märkinud, et teavitustööd pole üldse tehtud. Õpilasküsitluse tulemustest selgub, et peaaegu kõik vastanud õpilastest olid teadlikud KiVa programmi tegevusest nende koolis. Tiimi liikmete hinnang oma teavitustööle programmi tegevustest koolis ja õpilaste hinnang oma teadlikkusele on väga sarnased, kuid siiski allapoole maksimumi. Osade õpilaste teadmatust saab selgitada nende puudumisega koolist, kui programmi tutvustati. Osaliselt saab õpilaste teadmatust selgitada ka sellega, et mõned edasijõudnud tiimiliikmed märkisid, et nad on teavitanud ainult neid klasse, kus KiVa programmi realselt rakendatakse. Seletus saab olla ka see, et kuna osa õpetajaid märkis, et nad pole klassiga osalenud infokoosolekul, siis seetõttu ei pruugi osa õpilasi olla KiVa programmi tööst nende koolis teadlikud.

Alustavate ja edasijõudnud koolide õpetajate hinnangute võrdlus rakendustruudusele

Kõik alustavad KiVa õpetajad ja peaaegu kõik edasijõudnud õpetajad hindasid, et nende klassis on käesoleva töö personaliküsitluse ankeedile vastamise aastal rakendatud KiVa tunde. Alustavad KiVa õpetajad hindasid, et nad täitsid KiVa tundide ettekirjutatud mahust keskmiselt enamiku ning edasijõudnud KiVa õpetajad hindasid KiVa tundide täitmise mahtu veidi kõrgemalt. Kuigi numbrite erinevused pole suured, on teooriast lähtudes selline tendents pigem üllatuslik. Võiks eeldada vastupidist trendi, kus edasijõudnud õpetajad rakendavad tunde väikesemas mahus kui alustavad õpetajad. Sarnasusi alustavate ja edasijõudnud koolide KiVa õpetajate tundide läbiviimise mahu rakendusmääras leidis ka asjaolus, et mõlemad alagrupid täitsid õppeaasta algusesse määratud tunnid suuremas mahus ning viimaste tundide rakendusmäär oli väikesem. Kuigi mitte-KiVa klassijuhatajatel puudus tundide andmise kohustus, andis siiski üks klassijuhataja KiVa tunde.

Kui võrrelda õpilasküsitluse tulemustest saadud hinnanguid KiVa tundides osalemisele KiVa õpetajate tundide läbiviimise määraga, siis jääb osa tulemustest selgusetuks. Enamik edasijõudnud koolide õpilasi märkisid, et nende koolis on küsitlusele vastamise aastal viidud läbi KiVa tunde. Kuna jätku aastal pole osadele klassidele KiVa tundide andmine kohustuslik, siis on loogiline, et osad õpilased pole nendes koolides KiVa tundides osalenud. Kui aga vaadelda alustavate koolide õpilaste hinnanguid tundides osalemisele, siis on erinevus õpetajate hinnanguga arusaamatult suur. Nimelt on kõik alustavad KiVa õpetajad märkinud, et nende klassides on KiVa tunde läbi viidud. Alustavas KiVa koolis on kõikidele

klassidele KiVa tunnid kohustuslikud. Küll aga vastas neljandik alustava KiVa kooli õpilastest, et nende klassis KiVa tunde läbi viidud pole. Oleks raske arvata, et osa õpilasi on puudunud kõikidest KiVa tundidest terve õppeaasta lõikes. Mõned õpetajad ei pruugi programmis komponente ellu viia ka siis, kui see on kohustuslik. Võib ka olla, et õpetaja laps pole teadvustanud mis on KiVa tund, eriti, kui õpetaja on lõiminud KiVa õpet ainetundidesse.

Alustavad KiVa õpetajad osalesid võrreldes edasijõudnud õpetajatega statistiliselt oluliselt suurema tõenäosusega ava- ja infokoosolekutel õpilastele, personalile ja lapsevanematele. See on teoorias lähtuvalt ennustatav tendents. Siiski on üllatavad äärmiselt suured erinevused koosolekutel osalemisega seotud rakendusmäärades edasijõudnud KiVa õpetajate kahjuks. Samuti osales küllaltki väike arv klassijuhatajaid personalile, õpilastele või lapsevanematele mõeldud KiVa koosolekutel. On võimalik, et mõnede mitmenda aasta KiVa koolide õpetajad teavitasi õpilasi KiVa kooliks olemisest KiVa algusaastal ning vastasid teavitustööga seotud küsimustele lähtudes jätkuaasta tegevustest, küsitlusele vastamise aastal pole teadlikku kordusteavitustööd tehtud ega seetõttu ka enam koosolekutel sellisel määral osaletud.

Alustavate ja edasijõudnud KiVa õpetajate hinnangute vahel leidis statistiliselt oluline erinevus KiVa arvutimängu mängimises oma klassiga. Nimelt mängisid KiVa arvutimängu alustavad KiVa õpetajad oluliselt sagedamini. Alustavate ja edasijõudnud KiVa õpetajate hinnangute vahet saab selgitada asjaoluga, et mitmendat aastat programmi rakendavad koolid võivad olla rakendustruuduse mõistes eeldatavas langustendentsis ning võibolla mängiti arvutimängu programmiga liitumise aastal, kuid jätkuaastal otsustati tegevust mitte korrata.

Samuti olid alustavad õpetajad statistiliselt oluliselt teadlikumad ja ka rakendasid sagedamini veebikoolitust. Ka see tendents on ennustatav. Õpetajad hindasid üldiselt, et nad pole veebikoolitusest pigem teadlikud või on seda väga vähe kasutanud. Alustavate KiVa õpetajate mood oli see, et ollakse pigem veebikoolitusest teadlikud ja õpetajad on käinud veebikoolitusega tutvumas, edasijõudnud õpetajate mood oli see, et ollakse veebikoolitusest küll teadlikud, kuid seda ei ole pigem kasutanud. Siiski olid osad õpetajad selle sagedased kasutajad mõlemas vastajagrupid. Ka siinkohal võib edasijõudnud koolide passiivsust veebikoolituse kasutamisel seletada sellega, et esiteks pole veebikoolitus kohustuslik ja teiseks on edasijõudnud KiVa õpetajad võib-olla esimesel KiVa aastal juba koolitust kasutanud.

Kokkuvõtlikult võib väita, et KiVa tiimiliikmed täitsid enda hinnangul enamikke KiVa komponente kõrgemalt kui hindasid enda tegevusi KiVa õpetajad ja mitte-KiVa õpetajad. Alustavate koolide personal oli hinnanguliselt enamike komponentide täitmisel kõrgemate

rakendusmääradega. Siiski osutus püstitatud hüpotees valeks ehk alustavate KiVa koolide personali rakendustruudus ei olnud KiVa programmi ettekirjutuste järgi statistiliselt oluliselt kõrgem kui edasijõudnud koolide personalil. Leidus ka gruppidevahelisi statistiliselt olulisi erinevusi KiVa komponentide rakendamise võrdluses.

Uurimuse olulisus ja praktiline väärtus

Kuna varasemad uurijad (Kershner et al, 2014; Ruiz, Smith, Naquin, Morgan-D'Atrio & Dellinger, 2014) on leidnud, et sekkumisprogrammide töö tõhustamiseks on tarvis uurida rakendustruudust ja programmi täpne rakendamine tagab programmi eesmärkide täitmist (Cross et al, 2015; Dane & Schneider, 1998; Dusenbury et al, 2003; Hill, Maucione & Hood, 2007; Lee et al, 2008), siis on ka käesoleva töö raames läbi viidud uurimus ja saadud tulemused SA Kiusamisvaba Kooli jaoks praktilise väärtusega. Rakendustruuduse hindamise määra alusel saab hinnata rakendavate koolide vajadust täiendava toetuse järele. Samuti sai SA Kiusamisvaba Kool personaliküsitluse kaudu tagasisidet mitmetes küsimustes, mis puudutasid osalevate koolide õpetajate ja tiimiliikmete rahulolu programmiga. Praktiliseks väärtuseks on kindlasti ka see, et kuna Eestis pole sekkumisprogrammide rakendustruudust, (eeskätt KiVa programmi) varasemalt sellises mahus hinnatud, siis on tulevastel uurijatel ja SA Kiusamisvaba Koolil võimalus käesoleva töö järgi ka rakendustruuduse uurimise metoodikat edasi arendada. Lisaks saavad kõik programmis osalejad üldist tagasisidet programmi rakendustruuduse kohta ning sellest saab järeldada kuidas nii üksikisik, kool või terve organisatsioon tüüpiliselt programmi ellu viib.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et KiVa tiimiliikmed hindasid enda rakendustruudust õrgemalt kui seda tegid KiVa õpetajad ja mitte-KiVa klassijuhatajad. Püstitatud hüpotees osutus üldiselt valeks, ehk laustavate KiVa koolide personal hindas enda rakendustruudust üldiselt küll veidi madalamalt kui edasijõudnud koolide personal, kuid mitte statistiliselt olulise erinevusega. Siiski leidus vastajagruppide võrdluses statistiliselt olulisi erinevusi KiVa komponentide rakendustruuduses.

Uurimuse piirangud ja soovitused edasiseks tööks

Uurimises leidsid ka teatavad piirangud. Ankeedi koostamisel oleks saanud vastajatelt küsitud küsimustes täpsustada, kas on mõeldud ainult käesolevat aastat või üldiselt ka eelnevate aastate jooksul tehtud tegevusi. Kuna tegemist on retrospektiivse vaatega aastale, siis võivad seetõttu osad hinnangud olla subjektiivsemat laadi. Ankeetküsitluse probleemiks

võib olla näiteks vastuste valiidsus, kuna vastajad võivad mõista küsimusi erinevalt või vastata hinnangulistele küsimustele erineva arusaama järgi. Näiteks skaalal vastusevariant “sageli” võib olla erinevate vastajate jaoks erineva sisulise tähendusega. Õpetajate tulemuste valiidsuse suurendamiseks oleks vaja, et rohkemad õpetajad vastaksid küsitlusele, kuna õpetajate valimid ei olnud kooliti kõige esinduslikumad. Piiranguks saab lugeda ka asjaolu, et tiimiliikmete ja mitte-KiVa õpetajate ankeetide sisemine usaldusväärsus oli madal. Rakendustruuduse uurimise koha pealt on puuduseks ka asjaolu, et käesolev uurimustöö ei tegelenud programmi edastuse kvaliteedi uurimisega. Käesoleva töö raames hinnati rakendusmäära arvutamisel kõik KiVa programmi aspektid samasuguse olulisusega ehk valemi moodustamisel andis iga aspekt kokku maksimaalselt ühe punkti. Tulevikus on võimalik analüüsida iga komponendi tähtsust programmis erinevalt ning seeläbi luua täpsem valem rakendustruuduse arvutamiseks.

Tänuõnad

Käesoleva töö autor soovib tänada Jüri Ilvest ja Alo Treialit soomekeelsete ankeetide tõlkimise eest. Samuti soovib töö autor tänada kõiki küsitlusele vastajaid ja SA KiVa uurimismeeskonda kes küsitles õpilasi ja töötles nende andmeid. Veel soovib töö autor tänada Läänemaa Ühisgümnaasiumi raamatukogu juhatajat Anneli Ilvest, eesti keele ja kirjanduse õpetajat Tiina Brocki ja Tartu Ülikooli Eesti ja Soome-ugri keeleteaduse doktoranti Anton Malmi käesoleva töö sisulise ja vormistusliku parendamise soovitude eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Aarestrup, A. K., Suldrup Jorgensen, T., Jorgensen, S.E., Hoelscher, D.M., Due P, Krolner R. (2015). Implementation of strategies to increase adolescents' access to fruit and vegetables at school: process evaluation findings from the boost study. *BMC Public Health*, 15(86).
- Ahtola, A., Haataja, A., Kärnä, A., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2013). Implementation of anti-bullying lessons in primary classrooms: how important is head teacher support? *Educational Research*, 55(4), 376–392.
- Bauer, N. S., Lozano, P., & Rivara, F. P. (2007). The Effectiveness of the Olweus Bullying Prevention Program in Public Middle Schools: A Controlled Trial. *Journal of Adolescent Health*, 40(3), 266–274.
- Beran, T., & Shapiro, B. (2005). Evaluation of an Anti-Bullying Program: Student Reports of Knowledge and Confidence to Manage Bullying. *Canadian Journal of Education / Revue Canadienne de l'éducation*, 28(4), 700–717.
- Botvin, G. J. (2004). Advancing Prevention Science and Practice: Challenges, Critical Issues, and Future Directions. *Prevention Science*, 5(1), 69–72.
- Breitenstein, S. M., Gross, D., Garvey, C., Hill, C., Fogg, L., & Resnick, B. (2010). Implementation Fidelity in Community-Based Interventions. *Research in Nursing & Health*, 33(2), 164–173.
- Byrnes, H. F., Miller, B. A., Aalborg, A. E., Plasencia, A. V., & Keagy, C. D. (2010). Implementation Fidelity in Adolescent Family-Based Prevention Programs: Relationship to Family Engagement. *Health Education Research*, 25(4), 531–541.
- Carroll, C., Patterson, M., Wood, S., Booth, A., Rick, J., & Balain, S. (2007). A conceptual framework for implementation fidelity. *Implementation Science : IS*, 2, 40.
- Clarkson, S., Axford, N., Berry, V., Tudor Edwards, R., Bjornstad, G., Wrigley, Z., Charles, J., Hoare, Z., Ukoumunne, O. C., Matthews J., & Hutchings. J. (2016). Effectiveness and micro-costing of the KiVa school-based bullying prevention programme in Wales: study protocol for a pragmatic definitive parallel group cluster randomised controlled trial. *BMC Public Health*, 16(104).
- Conroy, J. C., & Smith, R. (2017). The Ethics of Research Excellence. *Journal of Philosophy of Education*, 51(4), 693–708.

- Cross, W., West, J., Wyman, P. A., Schmeelk-Cone, K., Xia, Y., Tu, X., Teisl, M., Brown, C. H., & Forgatch, M. (2015). Observational Measures of Implementer Fidelity for a School-Based Preventive Intervention: Development, Reliability, and Validity. *Prevention Science, 16*(1), 122–132.
- Dane, A.V., & Schneider, B.H. (1998). Program integrity in primary and early secondary prevention: are implementation effects out of control? *Clinical Psychology Review, 18*(1), 23-45.
- Durlak, J. A., & DuPre, E. P. (2008). Implementation Matters: A Review of Research on the Influence of Implementation on Program Outcomes and the Factors Affecting Implementation. *American Journal of Community Psychology, 41*(3–4), 327.
- Dusenbury, L., Brannigan, R., Falco, M., & Hansen, W. B. (2003). A review of research on fidelity of implementation: implications for drug abuse prevention in school settings. *Health Education Research, 18*(2), 237–256.
- English Oxford Living Dictionaries. 2017. Külastatud aadressil <https://en.oxforddictionaries.com/definition/bully>
- Escribano, S., Espada, J. P., Orgilés, M., & Morales, A. (2016). Implementation fidelity for promoting the effectiveness of an adolescent sexual health program. *Evaluation and Program Planning, 59*, 81–87.
- Eslea, M., & Smith, P. K. (1998). The long-term effectiveness of anti-bullying work in primary schools. *Educational Research, 40*(2), 203-218.
- Fagan, A. A., & Mihalic, S. (2003). Strategies for enhancing the adoption of school-based prevention programs: Lessons learned from the Blueprints for Violence Prevention replications of the Life Skills Training program. *Journal of Community Psychology, 31*(3), 235–253.
- Ferrer-Wreder, L., Cadely, H. S.-E., Domitrovich, C. E., Small, M. L., Caldwell, L. L., & Cleveland, M. J. (2010). Is More Better? Outcome and Dose of a Universal Drug Prevention Effectiveness Trial. *The Journal of Primary Prevention, 31*(5–6), 349–363.
- Fricke, R. D., & Schonlau, M. (2002). Advantages and Disadvantages of Internet Research Surveys: Evidence from the Literature. *Field Methods, 14*(4), 347–367.
- Garandeau, C. F., Lee, I. A., & Salmivalli, C. (2014a). Differential effects of the KiVa anti-bullying program on popular and unpopular bullies. *Journal of Applied Developmental Psychology, 35*(1), 44–50.

- Garandea, C. F., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2014b). Tackling Acute Cases of School Bullying in the KiVa Anti-Bullying Program: A Comparison of Two Approaches. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(6), 981–991.
- Haataja, A. (2016). *Implementing the KiVa antibullying program: What does it take?* Doktoritöö. University of Turku.
- Haataja, A., Ahtola, A., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2015). A Process View on Implementing an Antibullying Curriculum: How Teachers Differ and What Explains the Variation. *School Psychology Quarterly*, 30(4), 564–576.
- Haataja, A., Voeten, M., Boulton, A. J., Ahtola, A., Poskiparta, E., & Salmivalli, C. (2014). The KiVa antibullying curriculum and outcome: Does fidelity matter? *Journal of School Psychology*, 52(5), 479–493.
- Hahn, E. J., Noland, M. P., Rayens, M. K., & Christie, D. M. (2002). Efficacy of Training and Fidelity of Implementation of the Life Skills Training Program. *Journal of School Health*, 72(7), 282–287.
- Harris, J., & Porcellato, L. (2018). Opt-Out Parental Consent in Online Surveys: Ethical Considerations. *Journal of Empirical Research on Human Research Ethics*, 1(7).
- Hill, L. G., Maucione, K., & Hood, B. K. (2007). A Focused Approach to Assessing Program Fidelity. *Prevention Science*, 8(1), 25–34.
- Inchley, J., Currie, D., Young, T., Samdal, O., Torsheim, T., Augustson, L., Mathison, F., Aleman-Diaz, A., Molcho, M., Weber, M., & Barnekow V. (2016). Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. *World Health Organization*, 7.
- Jones, T., Baxter, M., & Khanduja, V. (2013). A quick guide to survey research. *Annals of The Royal College of Surgeons of England*, 95(1), 5–7.
- Juvonen, J., Schacter, H. L., Sainio, M., & Salmivalli, C. (2016). Can a School-Wide Bullying Prevention Program Improve the Plight of Victims? Evidence for Risk X Intervention Effects. *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, 84(4), 334–344.
- Kalafat, J., Illback, R. J., & Sanders Jr., D. (2007). The relationship between implementation fidelity and educational outcomes in a school-based family support program: Development of a model for evaluating multidimensional full-service programs. *Evaluation and Program Planning*, 30(2), 136–148.
- Kershner, S., Flynn, S., Prince, M., Potter, S. C., Craft, L., & Alton, F. (2014). Using Data to Improve Fidelity When Implementing Evidence-Based Programs. *Journal of Adolescent Health*, 54(3), 29–36.

- Kibriya, S., Xu, Z. P., & Zhang, Y. (2017). The negative consequences of school bullying on academic performance and mitigation through female teacher participation: evidence from Ghana. *Applied Economics*, 49(25), 2480–2490.
- KIUSAMISVABA HARIDUSTEE KONTSEPTSIOON. (2017). Külastatud aadressil https://www.hm.ee/sites/default/files/kiusamisvaba_haridustee_kontseptsioon.pdf
- KiVa international. (s.a.) Külastatud aadressil <http://www.kivaprogram.net/around-the-world>
- KiVa Koolid. (2017) Külastatud aadressil <http://www.kivaprogram.net/estonia/kiva-koolid>
- KiVa programm - mis, kellele ja milleks? (s.a.). Külastatud aadressil... <http://kiusamisvaba.ee/kiva-programm/>
- Kool kiusamisest vabaks. (s.a.). Külastatud aadressil... <http://www.oiguskantsler.ee/koolikiusamine/ennetamine.html>
- Kuehn, D., & Rohlfing, I. (2016). Are there really two cultures? A pilot study on the application of qualitative and quantitative methods in political science. *EUROPEAN JOURNAL OF POLITICAL RESEARCH*, 55(4), 885–905.
- Lee, C.-Y. S., August, G. J., Realmuto, G. M., Horowitz, J. L., Bloomquist, M. L., & Klimes-Dougan, B. (2008). Fidelity at a Distance: Assessing Implementation Fidelity of the Early Risers Prevention Program in a Going-to-Scale Intervention Trial. *Prevention Science*, 9(3), 215–229.
- Mahoney, J., & Goertz, G. (2006). A tale of two cultures: contrasting quantitative and qualitative research. *Political Analysis*, 14(3), 227–249.
- Mark, L., Sisask, M., Vaikma, J., Värnik, P., ja Värnik, A. (2015). *KIUSAMINE KOOLIS Uuringu raport*. Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidoloogia Instituut (ERSI).
- Nielsen, M. B., Tangen, T., Idsoe, T., Matthiesen, S. B., & Magerøy, N. (2015). Post-traumatic stress disorder as a consequence of bullying at work and at school. A literature review and meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 21, 17–24.
- Nocentini, A., & Menesini, E. (2016). KiVa Anti-Bullying Program in Italy: Evidence of Effectiveness in a Randomized Control Trial. *Prevention Science*, 17(8), 1012–1023.
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 751–780.
- O'Moore, M., & Kirkham, C. (2001). Self-esteem and its relationship to bullying behaviour. *Aggressive Behavior*, 27(4), 269–283.
- Opt-in and opt-out sampling. (s.a.). Külastatud aadressil... <http://www.ethicsguidebook.ac.uk/Opt-in-and-opt-out-sampling-94>

- Owczarzak, J., Broaddus, M., & Pinkerton, S. (2016). A qualitative analysis of the concepts of fidelity and adaptation in the implementation of an evidence-based HIV prevention intervention, *Health Education Research*, 31(2), 283–294.
- Rada, V., D., de. (2012). Ventajas e inconvenientes de la encuesta por internet. *Papers. Revista de Sociologia*, 97(1), 193–223.
- Ransford, C. R., Greenberg, M. T., Domitrovich, C. E., Small, M., & Jacobson, L. (2009). The Role of Teachers' Psychological Experiences and Perceptions of Curriculum Supports on the Implementation of a Social and Emotional Learning Curriculum. *School Psychology Review*, 38(4), 510–532.
- Ruiz, M. I., Smith, T. N., Naquin, G. M., Morgan-D'Atrio, C., & Dellinger, A. B. (2014). Assessing the Implementation Fidelity of Check-In Check-Out Behavioral Interventions in Elementary and Middle Schools. *Preventing School Failure*, 58(1), 42–49.
- Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. Külastatud aadressil... <http://samm.ut.ee/valimid>
- Salin, D., & Notelaers, G. (2017). The effect of exposure to bullying on turnover intentions: the role of perceived psychological contract violation and benevolent behaviour. *An International Journal of Work, Health & Organisations*, 31(4), 355-374.
- Salmivalli, C., & Poskiparta, E. (2012). KiVa Antibullying Program: Overview of Evaluation Studies Based on a Randomized Controlled Trial and National Rollout in Finland. *IJCV*, 6(2), 294 – 302.
- Saunders, R. P., Wilcox, S., Baruth, M., & Dowda, M. (2014). Process evaluation methods, implementation fidelity results and relationship to physical activity and healthy eating in the Faith, Activity, and Nutrition (FAN) study. *Evaluation and Program Planning*, 43, 93–102.
- Schoenwald, S. K., Garland, A. F., Chapman, J. E., Frazier, S. L., Sheidow, A. J., & Southam-Gerow, M. A. (2011). Toward the Effective and Efficient Measurement of Implementation Fidelity. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, 38(1), 32–43.
- Shapley, K. S., Sheehan, D., Maloney, C., & Caranikas-Walker, F. (2010). Evaluating the Implementation Fidelity of Technology Immersion and its Relationship with Student Achievement. *The Journal of Technology, Learning, and Assessment*, 9(4).
- Smith, P. K. (2016). Bullying: Definition, Types, Causes, Consequences and Intervention. *Social & Personality Psychology Compass*, 10(9), 519–532.
- Solomon, P. (2003). Looking for information-A survey of research on information seeking, needs and behavior. *Information retrieval*, 6(2), 284-288.

- Stevens, V., Van Oost, P., & De Bourdeaudhuij, I. (2001). Implementation process of the Flemish antibullying intervention and relation with program effectiveness. *Journal of School Psychology, 39*(4), 303-317.
- Swift, L. E., Hubbard, J. A., Bookhout, M. K., Grasseti, S. N., Smith, M. A., & Morrow, M. T. (2017). Teacher factors contributing to dosage of the KiVa anti-bullying program. *Journal of School Psychology, 65*, 102–115.
- Treial, K. (2016). KiVa kiusamisvastase programmi prooviuuring Eestis: kaheaastase klaster-randomiseeritud kontrollkatse tulemused. Eesti Haridusteaduste Ajakiri. *Estonian Journal of Education, 4*(2), 191–222.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2017). *School Violence and Bullying Global Status Report*. Külastatud aadressil <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002469/246970e.pdf>
- Van Der Ploeg, R., Steglich, C., & Veenstra, R. (2016). The support group approach in the Dutch KiVa anti-bullying programme: effects on victimisation, defending and well-being at school. *Educational Research, 58*(3), 221–236.
- Van Nassau, F, Singh, A.S., Hoekstra, T., van Mechelen, W., Brug J., & Chinapaw, M. J. (2016). Implemented or not implemented? Process evaluation of the school-based obesity prevention program DOiT and associations with program effectiveness. *Health Educational Research, 31*(2). 220.33.
- Vellinga, A., Cormican, M., Hanahoe, B., Bennett, K., & Murphy, A. W. (2011). Opt-out as an acceptable method of obtaining consent in medical research: a short report. *BMC Medical Research Methodology, 11*, 40.
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Welcome to KiVa School!* (s.a.). Külastatud aadressil <http://www.kivaprogram.net/program>
- Williford, A., Boulton, A., Noland, B., Little, T. D., Kärnä, A., & Salmivalli, C. (2012). Effects of the KiVa anti-bullying program on adolescents' depression, anxiety, and perception of peers. *Journal of Abnormal Child Psychology, 40*, 289-300.
- Wright, K. B. (2005). Researching Internet-Based Populations: Advantages and Disadvantages of Online Survey Research, Online Questionnaire Authoring Software Packages, and Web Survey Services. *Journal of Computer-Mediated Communication, 10*(3).
- Yang, A., & Salmivalli, C. (2015). Effectiveness of the KiVa antibullying programme on bully-victims, bullies and victims. *Educational Research, 57*(1), 80–90.

Lisad

Lisa 1. Ankeedid

2017 KiVa personaliküsitlus

Kiusamisvaba Kool - KiVa

Tere tulemast vastama KiVa personali küsitlusele!

Teie ees on iga-kevadine KiVa programmi kasutamist kokkuvõttev küsimustik. Küsitluse eesmärgiks on kaardistada KiVa koolides nii klassijuhatajate kui KiVa-tiimide poolt kasutatud leitud programmi tegevused ning saadud kogemused. Erandkorras katsetatakse sel õppeaastal Turu Ülikooli poolt loodud ja meile sobilikuks kohandatud meetodikat, mille sobilikkust edasiseks kasutamiseks analüüsib TÜ magistrant Mart Ilves. Küsitluse vastused on konfidentsiaalsed, ühegi kooli ja õpetajaga seostatavaid vastuseid ei levitata. Kogutud andmetest tehakse üldistatud kokkuvõtted.

Küsitlusele on oodatud vastama:

- kõik KiVa programmi haaratud klassijuhatajad (tavaliselt 1.-6. klass, igast klassist üks õpetaja), sealhulgas ka need, kes sel õppeaastal oma klassis KiVa ainekava intensiivselt ei läbinud;
  - üks kiusamise vähendamise tegevuste eest vastutav isik koolist (näiteks KiVa-tiimi juht).
- See isik peaks kindlasti eelnevalt tutvuma küsitluse paberversiooniga (vt infomeili), et täpsustada, kuidas kuidas KiVa meeskond on huvi all olevates aspektides tegutsenud ja kuidas on koolis korraldatud KiVa programmi koordineerimine.
- NB! Kui olete korraka nii klassijuhataja kui KiVa-tiimi esindaja, palume mõlema rolli kohta eraldi vastata.

Küsimuste korral palume pöörduda küsitluse koordinaatori Kristiina Treiali poole.

Täname!

Mart Ilves

Tartu Ülikool, magistrant

Kristiina Treial

Tartu Ülikool, lektor

SA Kiusamisvaba Kool

kristiina.treial@kiusamisvaba.ee

56 635 571

Üldandmed.

Palun sisestage oma kooli nimi: *

Kirjutage vastus siia:

Millises rollis te küsitlusele vastate? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- Olen viinud läbi tunde I mooduli õpetaja käsiraamatu järgi
- Olen viinud läbi tunde II mooduli õpetaja käsiraamatu järgi
- Olen kooli KiVa tiimi eest vastutav isik või tiimi liige
- Olen klassijuhataja, kes ei ole sel õppeaastal KiVa tunde oma klassis teinud

Kui kaua on teie kool olnud KiVa kool? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- 1 õppeaasta
- 2 või enam õppeaastat

Küsimustik õpetajatele, kes on viinud läbi tunde I mooduli õpetaja käsiraamatu järgi

(See küsimustiku osa tuleb sätestada nii, et sellele saab vastata ainult siis kui vastati eelnevale küsimusele vastusega 1, ehk “Olen viinud läbi tunde I mooduli õpetaja käsiraamatu järgi”).

1. Millistes KiVa Programmi tegevustes Teie ise või Teie klassi õpilased sel õppeaastal osalesid? (Märkige kõik sobilikud) *

Palun valige **kõik** mis sobib:

- KiVa-teemaline õppeaasta avakoosolek personalile
- KiVa-teemaline õppeaasta avakoosolek või muu informeeriv sündmus õpilastele
- KiVa koosolek lapsevanematele
- Lapsevanematele KiVa miniõpiku levitamine
- KiVa tunnid klassis
- Vahetunnis korrapidaja KiVa vesti kandmine
- Koostöös KiVa tiimiga kiusamisjuhtumi lahendamine
- Õpilasküsitlusele vastamine
- Muu:

2. Milliseid tundide teemasid olete kasutanud ja millises mahus? Palun väljendage oma arvamust kasutades skaalat 1 = Üldse mitte, 2 = Alla poole materjalist, 3 = pool materjalist, 4 = üle poole materjalist, 5 = täies mahus *

Palun valige kõige sobivaim vastus:

	1	2	3	4	5
Õppetund 1 - Tutvume!	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 2 - Tunded	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 3 - Meie klass – siia kuuluvad kõik!	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 4 - Erinevus on rikkus	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 5 - KiVa koolis ei kiusata kedagi	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 6 - Meie ei lähe kiusamisega kaasa	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 7 - Laps, keda kiusatakse, vajab sinu tuge	☐	☐	☐	☐	☐

Õppetund 8 - Mina ennast kiusata ei lase!

Õppetund 9 - Kirjanduse tund

Õppetund 10 - KiVa leping

3. Kas Teie klassi õpilased on mänginud KiVa arvutimängu? *

Palun valige ainult üks järgnevatest:

- on mänginud KiVa arvutimängu
- Ei ole koolis mänginud, kuid juhendati kodus mängima
- Ei ole mänginud ega suunanud lapsi mängima
- Muu
-

4. Kas oled teadlik KiVa siseveebis olevast klassijuhatajate veebikoolitusest? *

Palun valige ainult üks järgnevatest:

- Ei ole sellest kuulnud
- Olen teadlik, kuid ei ole tutvunud
- Olen käinud materjale vaatamas
- Olen kasutanud veebikoolitust aktiivselt

Küsimustik õpetajatele, kes on viinud läbi tunde II mooduli õpetaja käsiraamatu järgi.

(See küsimustiku osa tuleb sätestada nii, et sellele saab vastata ainult siis kui vastati eelnevale küsimusele vastusega 2, ehk “Olen viinud läbi tunde II mooduli õpetaja käsiraamatu järgi”.

1. Millistes KiVa Programmi tegevustes Teie ise või Teie klassi õpilased sel õppeaastal osalesid? (Märkige kõik sobilikud) *

Palun valige **kõik** mis sobib:

- KiVa-teemaline õppeaasta avakoosolek personalile
- KiVa-teemaline õppeaasta avakoosolek või muu informeeriv sündmus õpilastele

- KiVa koosolek lapsevanematele
- Lapsevanematele KiVa miniõpiku levitamine
- KiVa tunnid klassis
- Vahetunnis korrapidaja KiVa vesti kandmine
- Koostöös KiVa tiimiga kiusamisjuhtumi lahendamine
- Õpilasküsitlusele vastamine
- Muu:

2. Millised KiVa tunnid ja millises mahus toimusid teie klassis käesoleval õppeaastal? Palun väljendage oma arvamust kasutades skaalat 1 = Üldse mitte, 2 = Alla poole materjalist, 3 = pool materjalist, 4 = üle poole materjalist, 5 = täies mahus *

Palun valige kõige sobivaim vastus:

	1	2	3	4	5
Õppetund 1 - Austus on kõigi jaoks	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 2 - Grupis	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 3 - Tunne kiusamine ära!	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 4 - Kiusamine varjatud kujul	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 5 - Kiusamise tagajärjed	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 6 - Rühma osalemine kiusamises	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 7 - Ühine vastuseis kiusamisele	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 8 - Mida teha, kui mind kiusatakse?	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 9 - KiVa kool – teeme koos ära!	☐	☐	☐	☐	☐
Õppetund 10 - Kuidas meil läheb?	☐	☐	☐	☐	☐

3. Kas Teie klassi õpilased on mänginud KiVa arvutimängu? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- on mänginud KiVa arvutimängu
- Ei ole koolis mänginud, kuid juhendati kodus mängima

- Ei ole mänginud ega suunanud lapsi mängima
- Muu

4. Kas oled teadlik KiVa siseveebis olevast klassijuhatajate veebikoolitusest? *

Palun valige ainult üks järgnevatest:

- Ei ole sellest kuulnud
- Olen teadlik, kuid ei ole tutvunud
- Olen käinud materjale vaatamas
- Olen kasutanud veebikoolitust aktiivselt

Küsimustik KiVa tiimi eest vastutavatele isikutele või tiimi liikmetele.

(See küsimustiku osa tuleb sätestada nii, et sellele saab vastata ainult siis kui vastati küsimusele Millises rollis te küsitlusele vastate? * vastusega 3, ehk “Olen kooli KiVa tiimi eest vastutav isik või tiimi liige”.)

1. Kas teie koolis on määratud vastutav isik, kes on programmiga tuttav ning koordineerib programmi elluviimist? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- On, KiVa tiimi liige
- On, KiVa tiimi tervikuna
- On, direktor
- On, õppealajuhataja
- On, muu kollektiivi liige
- Meil puudub selline isik
- Muu

2. Kas koolis on olemas ühine kirjalik plaan KiVa tegevuste rakendamiseks järgmistes valdkondades:

a) Millistes klassides viiakse läbi KiVa tunde? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- EI
- JAH

Kommenteerige oma valikut siin:

Kommentaaris palun täpsustage, millistes klassides.

b) millal viiakse läbi kiusamisjuhtumite lahendamise vestlused KiVa tiimi poolt (kas nende jaoks on planeeritud aeg tunniplaanis või on nende pidamise aeg muul moel kokkulepitud, nt vahetundides, peale tunde ...)? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- EI
- JAH

Kommenteerige oma valikut siin:

Kommentaaris palun täpsustage, millal.

c) kuidas kiusamisjuhtumid jõuavad KiVa tiimini? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- EI
- JAH

Kommenteerige oma valikut siin:

Kommentaaris palun kirjutage, kuidas.

d) kuidas toimub lapsevanemate teavitamine KiVa tiimi poolt lahendatavatest kiusamisjuhtumitest? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- EI
- JAH

Kommenteerige oma valikut siin:

Kommentaaris palun kirjutage, kuidas.

3. Kas teie kooli õpilasi on teavitatud KiVa programmis osalemisest (nii, et kõik vähemalt teavad, et tegu on KiVa kooliga)? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- Jah, KiVa tunde saavate sihtklasside õpilasi (nt 1. ja 4. kl)
- Jah, kõikide klasside õpilasi
- Ei

4. Kas lapsevanemaid on teavitatud KiVa programmist (nii, et kõik vähemalt teavad, et tegu on KiVa kooliga)?

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- Jah, ainult programmis osalevate klasside lapsevanemaid
- Jah, kõikide klasside lapsevanemaid on informeeritud
- Ei
- Jah, koju on saadetud ka kodulehelt leitav Lapsevanemate Miniõpik
- Jah, läbi on viidud lapsevanemate kohtumisõhtu, kus tutvustati KiVa tegevusi

5. Kas koolis on korraldatud kogu kooli personalile ühine koolitus/arutelu KiVa programmiga seonduvast? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- EI

- JAH

Kommenteerige oma valikut siin:

6. Kas iga aastase õpilasküsitluse tulemusi on tutvustatud: *

Palun valige kõige sobivaim vastus:

	Jah	Pole kindel	Ei
Personalile	☐	☐	☐
Õpilastele	☐	☐	☐
Lapsevanematele	☐	☐	☐

7. Kas õpilased on mänginud KiVa arvutimängu? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- Õpilased on mänginud KiVa arvutimängu
- Ei ole koolis mänginud, kuid juhendati kodus mängima
- Ei ole üldse mänginud ja neid pole ka suunatud mängima

8. Kas sel õppeaastal olid vahetundides kasutuses korrapidajaõpetajate KiVa vestid? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- EI
- Aegajalt
- Jah, kõigil korrapidajaõpetajatel

Kommenteerige oma valikut siin:

9. **Kui mitu kiusamisjuhtumit on sel õppeaastal kaardistatud?**(Arvestage nii tiimini jõudnud juhtumeid, kui ka muid koolile teada antud kahtluseid kiusamise kohta, mis pole osutunud kiusamiseks) *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- Ei ole teada
- Mitte ühtegi
- Teadaolev juhtumite arv:

10. Kui mitu kiusamisjuhtumit on sel õppeaastal KiVa tiim võtnud lahendamisele (juhtumite lahendamise vestlused)?(NB! Kui üks 13.1. õpilane on osaline mitmes juhtumis, loetakse iga juhtum eraldi.) *

(See konkreetne küsimus tuleb sätestada nii, et sellele saab vastata ainult siis, kui vastaja märkis eelnevale küsimusele vastusega 3, ehk teadaolev juhtumite arv:)

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- Ei ole teada
- Mitte ühtegi
- Teadaolev juhtumite arv:

11. Millist meetodit on kooli KiVa meeskond kiusamisjuhtumite puhul kasutanud? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- Järjekindlalt vastanduvat meetodit
- Järjekindlalt mittevastanduvat meetodit
- Vastanduvat ja mittevastanduvat erineval määral, sõltuvalt juhtumist
- Vastanduvat ja mittevastanduvat erineval määral, sõltuvalt meeskonna liikmest
- Kasutame kohandatud meetodit, mis ei ole selgelt vastanduv või mittevastanduv
- Me ei ole kasutanud mitte ühtegi eelmainitud meetodit
- Ei oska öelda

12. Kas teie koolis on KiVa tiim läbi viinud järelvestlusi kiusamisjuhtumite lõppemise kindlustamiseks?*

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- Ei
- Vahetevahel

- Kõikide juhtumite puhul

13. Kas koolis on kasutusel kiusamisjuhtumite dokumenteerimise vormid või registreeritakse kiusamisjuhtumite lahendamist muul moel? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- On kasutatud KiVa dokumenteerimisvorme
- On kasutatud nii KiVa vorme, kui on ka üles kirjutatud muul viisil
- On üles kirjutatud muul viisil
- Kiusamisjuhtumitest pole kirjalikke märkmeid tehtud

14. Kas teie kooli personal on tutvunud KiVa siseveebis oleva veebikoolitusega? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- Me ei ole sellest kuulnudki
- Teame selle olemasolust, kuid pole sellega tutvust teinud
- Teame selle olemasolust ja osad kolleegid on sellega tutvust teinud
- Personal kasutab seda aktiivselt
- Oleme teinud ühise veebikoolituse läbimise päeva

Küsimustik klassijuhatajatele, kes ei ole sel õppeaastal KiVa tunde oma klassis teinud.

(See küsimustiku osa tuleb sätestada nii, et sellele saab vastata ainult siis kui vastati eelnevale küsimusele vastusega 4, ehk “Olen klassijuhataja, kes ei ole sel õppeaastal KiVa tunde oma klassis teinud”).

1. Millistes KiVa Programmi tegevustes Teie ise või Teie klassi õpilased sel õppeaastal osalesid?
(Märkige kõik sobilikud) *

Palun valige **kõik** mis sobib:

- KiVa-teemaline õppeaasta avakoosolek personalile
- KiVa-teemaline õppeaasta avakoosolek või muu informeeriv sündmus õpilastele
- KiVa koosolek lapsevanematele
- Lapsevanematele KiVa miniõpiku levitamine
- KiVa tunnid klassis
- Vahetunnis korrapidaja KiVa vesti kandmine
- Koostöös KiVa tiimiga kiusamisjuhtumi lahendamine
- Õpilasküsitlusele vastamine
- Muu:

2. Kas oled teadlik KiVa siseveebis olevast klassijuhatajate veebikoolitusest? *

Palun valige **ainult üks** järgnevatest:

- Ei ole sellest kuulnud
- Olen teadlik, kuid ei ole tutvunud
- Olen käinud materjale vaatamas
- Olen kasutanud veebikoolitust aktiivselt

Täname vastuste eest!

Täname teid, et vastasite küsimustikule.

Lisa 2. Juhend

2017 KiVa personaliküsitlus

Tere tulemast vastama KiVa personali küsitlusele! Teie ees on iga-kevadine KiVa programmi kasutamist kokkuvõttev küsimustik. Küsitluse eesmärgiks on kaardistada KiVa koolides nii klassijuhatajate kui KiVa-tiimide poolt kasutatust leidnud programmi tegevused ning saadud kogemused. Erandkorras katsetatakse sel õppeaastal Turu Ülikooli poolt loodud ja meile sobilikuks kohandatud meetodikat, mille sobilikkust edasiseks kasutamiseks analüüsib TÜ magistrant Mart Ilves. Küsitluse vastused on konfidentsiaalsed, ühegi kooli ja õpetajaga seostatavaid vastuseid ei levitata. Kogutud andmetest tehakse üldistatud kokkuvõtted.

Küsitlusele on oodatud vastama: - kõik KiVa programmi haaratud klassijuhatajad (tavaliselt 1.-6. klass, igast klassist üks õpetaja), sealhulgas ka need, kes sel õppeaastal oma klassis KiVa ainekava intensiivselt ei läbinud; - üks kiusamise vähendamise tegevuste eest vastutav isik koolist (näiteks KiVa-tiimi juht). See isik peaks kindlasti eelnevalt tutvuma küsitluse paberversiooniga (vt infomeili), et täpsustada, kuidas kuidas KiVa meeskond on huvi all olevates aspektides tegutsenud ja kuidas on koolis korraldatud KiVa programmi koordineerimine. NB! Kui olete korraka nii klassijuhataja kui KiVa-tiimi esindaja, palume mõlema rolli kohta eraldi vastata. Küsimuste korral palume pöörduda küsitluse koordinaatori Kristiina Treiali poole. Täname! Marti Ilves Tartu Ülikool, magistrant Kristiina Treial Tartu Ülikool, lektor SA Kiusamisvaba Kool kristiina.treial@kiusamisvaba.ee 56 635 571

Täname vastuste eest!

Lisa 3. Rakendustruuduse määrad koolide kaupa

Kood	Mitu aastat on kool KiVa rakendanud	Mitte KiVa klassijuhataja	I mooduli õpetaja	II mooduli õpetaja	Tiimiliige	Õpilased	Kooli keskmine (ilma õpilasteta)
201	II või enam a.	22%	56%		59%	70.1%	45.66%
202	II või enam a.	25%	47%	40%	76%	65.21%	47%
203	II või enam a.	32%	50%		60%	84.08%	47.30%
204	II või enam a.	18%	80%	48%		71.96%	48.66%
205	II või enam a.	38%	47%	29%	81%	78.99%	48.75%
206	II või enam a.	33%	76%		48%	70.58%	52.30%
207	II või enam a.	22%	45%	59%	84%	73.75%	52.50%
208	II või enam a.			31%	74%	59.34%	52.50%
209	II või enam a.			60%	53%	45%	56.50%
210	II või enam a.	19%	71%	58%	79%	71.84%	56.75%
211	II või enam a.		60%	38%	73%	64.91%	57%
212	II või enam a.	21%	68%	70%	70%	70.88%	57.30%
101	I aasta		58%	59%	70%	61.47%	62.33%
213	II või enam a.	49%	74%	73%	58%	75.69%	63.50%
214	II või enam a.			65%		72.52%	65%
215	II või enam a.	40%	78%	60%	89%	70.48%	66.75%
216	II või enam a.		63%	75%	70%	61.07%	69.33%
217	II või enam a.			63%	76%	55.01%	69.50%
102	I aasta		64%	65%	81%	63.63%	70%
103	I aasta		66%	61%	83%	75.32%	70%

218	II või enam a.			62%	80%	77%	71%
219	II või enam a.		69%	65%	84%	78.1%	72.66%
220	II või enam a.	46%	88%	79%	82%	80.22%	73.75%
104	I aasta		90%	64%	79%	66.15%	77.66%
221	II või enam a.		78%		79%	57.02%	78.50%
105	I aasta		73%	76%	88%	86.71%	79%
222	II või enam a.				84%	79.93%	84%
223	II või enam a.				93%	54.28%	93%
KESKMINE KOKKU		30.4%	66.7%	59.1%	75.1%	63.9%	64%

Õpilaste vastused koolidest, kus õpetajad ja KiVa tiimiliikmed küsitlusele ei vastanud.

224	45.28%
225	41.73%
226	80.74%
227	63.49%
228	66.35%
229	74.45%
230	84.32%
231	82.72%
KESKMINE KOKKU	67,39%

Lisa 4. Õpilaste ankeedi küsimused.

1. Kas sinu kool osaleb KiVa programmis?
  - a) Ei
  - b) Jah
  - c) Ei tea
2. Kas sinu vanemad/hooldajad teavad, et sinu kool osaleb KiVa programmis?
  - a) Ei
  - b) Jah
  - c) Ei tea
3. Kas sinu klassis on sellel õppeaastal toimunud KiVa tunde või käsitletud KiVa teemasid?
  - a) Ei
  - b) Jah
4. Kas korrapidaja õpetajad kannavad vahetunnis kollaseid KiVa veste?
  - a) Üldse mitte
  - b) Aegajalt
  - c) Alati
5. Osades koolides on grupp täiskasvanuid (mõnikord kutsutakse neid KiVa meeskonnaks), kes kuuldes kiusamisjuhtumist kutsuvad kiusamise ohvri ja kiusajad vestlusele. Kas nii tehakse ka sinu koolis?
  - a) Jah, kõigi kiusamisjuhtumite korral
  - b) Aegajalt
  - c) Harva
  - d) Üldse mitte

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Mart Ilves

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 12.04.88)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
2. KiVa programmi rakendustruuduse hindamine Eesti koolides ning alustavate ja edasijõudnud KiVa programmis osalenud koolide tulemuste võrdlus

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Kristiina Treial,

(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, 28.05.18(*kuupäev*)